Сочига сәяхәт

Каф таулары артына сәяхәтемнән мин дөньяга карашымны тамырдан үзгәртеп, бөтенләй башка уй-фикерләр, теләк-хыяллар белән кайттым. Тауга карап, тау булып булмый, дигән татар халык мәкале белән бәхәскә керәм: адәм баласы яулый алмаган үр-кыялар юк… Таулардан таулар гына шәбрәк була ала.

6-7 БИТ

Гөлфия Фәйзерахманова: «Кинода үземне танымадым»

Чаллы театрының танылган артисты Гөлфия Фәйзерахманованың менә дигән балыкчы да икәнен бөтен кеше дә белмидер әле. Иренең туган ягы – Саба районы Олыяз авылына кайтып, балыкка баргач, Нургали әфәнденең кармагын балыклар урап узса, Гөлфия ханым аларны берсе артыннан берсен чүпләп кенә торган.

10 БИТ

1990 ЕЛДАН БИРЛЕ ЧЫГА

Шәһри КАЗАН

татмедиа

Җомга | 31.03.2017 | № 34 (5796)

www.shahrikazan.com

ТАТАРСТАН БАШКАЛАСЫНЫҢ КӨНДӘЛЕК ИҖТИМАГЫЙ-СӘЯСИ ҺӘМ МӘДӘНИ ГАЗЕТАСЫ

КОШЛАР КАЙТА ТУГАН ЯКЛАРГА

1 апрель – Бөтендөнья кошлар көне

Сагындырып, ялындырып, табигатькә яз килә. Карлар эреп, гөрләвекләр ага, өй кыекларыннан тамчылар тама. Яз җиту хәбәрен безгә туган якларына ашкынып кайткан кара каргалар, сыерчык-тургайлар да җиткерә. Күктә аларның тавышларын ишетүгә үк, күңелләр үрсеп, җаннарда яз дәрте уяна…

Зөһрә САДЫЙКОВА

Илдар Мөхәммәтҗанов фотосы

Ә без исә аларны каршы алырга әзерләнәбез. Канатлы дусларыбызга җимлекләр, сыерчык оялары ясау – матур гадәтләрнең берсе. Аеруча авыл җирләрендә бу эш киң җәелдерелгән. Әтиебез белән бергәләп кошларга җимлекләр ясаганыбыз әле бүген дә иң матур балачак хатирәләремнең берсе булып күңелдә саклана. Хәзер дә мәктәп укучылары әти-әниләре белән бергәләп тә, технология дәресләрендә дә кош оялары ясый. Әнә бит Балтач районының Бөрбаш авылы мәктәбе укучылары быел да 110лап оя ясап куандырган кошларны. Технология укытучысы Рим Әкбиров әйтүенчә, алар урмандагы агачларга, мәктәп ишегалдына һәм каенлык полосасына урнаштырылган.

– Алдагы елларда куелган кош ояларын да ачып чистартып торырга кирәк. Гадәттә, бер ясап куйган кош оясы аларга өч ел хезмәт итә. Сыерчык өенә аерым бер таләпләр дә бар. Мәсәлән, ояның эче ышкы белән ышкылмаган, ягъни кытыршы булырга тиеш. Бу кошларга тырнаклары белән ябышып менәргә уңайлы булсын өчен эшләнелә. Аннан соң карга, башка ерткыч кошлар кереп, сыерчык балаларына зыян китермәсенгә, ояга басар өчен таяк та куярга ярамый, тишеге дә артык зур булырга тиеш түгел. Тишек диаметры 4,5-5 см булса яхшы. Аннан соң, кошлар буяу исен дә өнәми. Дөрес, калайдан ясалган бик матур, үзенчәлекле оялар да бар, әмма алар күргәзмә өчен генә эшләнелә. Андый өйне кош яратмый, – ди укытучы.

Авылларда гына түгел, шәһәрләрдә дә әзерләнәләр кошларны каршы алырга. Казан зоопаркы, Бөтендөнья кошлар көне уңаеннан, иң матур кош оясын барлау максатыннан, бәйге дә игълан иткән иде. Аның нәтиҗәләре 2 апрельдә хәбәр ителәчәк. Ул көнне балалар әти-әниләре белән бергә эшләгән эшләрен зоопаркка алып киләчәк.

Күптән түгел генә безнең газета битләрендә дә гадәти булмаган сыерчык оялары ясаучы Вадим Ионов турындагы язма басылган иде. Ул Казанның Е.Г.Ласточкина исемендәге мөмкинлекләре чикле балалар интернат-мәктәбендә технология дәресләре алып бара. Самолет, ботинка, ике фатирлы йорт, песи рәвешендә эшләнгән сыерчык оялары ясаучы оста куллы Вадимның эшләрен күреп, хәйран калган идек. Урамнарда без элек күреп гадәтләнгән телефон-автоматны да сыерчык оясы итеп күрә ул.

Үз кулларың белән ясаган һәр нәрсә кадерле була анысы, ләкин моның өчен сәләт тә кирәк бит әле. Вакыты һәм сәләте җитеп бетмәгән, әмма бик тә яхшылык эшлисе килгән кешеләргә базар, интернет-кибетләр ярдәмгә килә. Аларда кош ояларының бәяләре 350 сумнан башлана, хәтта 2000 сум тирәсендә тирбәлгән җимлекләрне дә очратырга мөмкин. Безгә исә ясаган, элгән йортларыбызда кошлар өздереп сайрый-сайрый оя корсын да балалар чыгарсын иде, дип кенә телисе кала.

ХАЛЫК ӘЙТӘ

- ✓ **Аккош ялгыз яшәмәс.**
- ✓ **Карга килсә, кар китәр.**
- ✓ **Кошның да туган оясы бар.**
- ✓ **Аккош иртә килсә, яз начар булыр, озак торыр.**
- ✓ **Акчарлак килгәч, елгаларда боз тиз кузгалыр.**
- ✓ **Ала карга агач башына кунса, яз тиз, җиңел килер, җиргә кунса, озак килер.**
- ✓ **Апрель аенда торна кычкырса, ел яхшы килә.**
- ✓ **Торна биесә, һава җылыныр.**

ДЕПУТАТ ЭШЕ

Сидякин коммуналь тармакны «камчылый»

Казанның торак-коммуналь хуҗалыгы җитәкчеләренә, йоклаган чакларында, Россия Федерациясе Дәүләт Думасы депутаты Александр Сидякин төшләренә керәдер, мөгаен.

Дамир БӘДРИЕВ

– Халык белән даими аралашам. «Идел буе районы», «Заречье», «Уңайлы торак» идарәче компанияләре эшчәнлегендә кимчелекләр бар әле. Гомумйорт ихтыяҗлары өчен түләүләр арттырып языла. Казан буенча йортларда яшәүчеләр катнашында гомумйорт җыелышы үткәрелмәгән килеш, «гомумҗыелыш» беркетмәсен ялганлап тотыру очраклары да күзәтелә. Мондый фактлар ачыкланса, судка бирәм, дип, идарәче компанияләр җитәкчеләренең үзләренә үк әйтеп торам. Мин халык һәм дөреслек яклы, – ди Александр Сидякин.

«Бердәм Россия» партиясе рәисенең төбәк җәмәгатьчелекне кабул итү бүлмәсендә депутат янә сайлаучылар белән очрашты. Әлеге чарада Татарстан Республикасы дәүләт торак инспекциясе җитәкчесе Сергей Крайнов һәм Тарифлар буенча дәүләт комитетының бүлекләр җитәкчеләре Оксана Давыдова, Нәфисә Билалиева, Илвира Шакирҗанова катнашты.

Депутатка гозер белән килгән Валентина Колобова башкаланың Идел буе районы торак-коммуналь тармагындагы сәер хәлләрне җиткерде.

– Күп фатирлы йортыбыз башта «Кол Гали» идарәче компаниясендә иде. Без аларның хезмәт күрсәтүләреннән канәгать идек. Ләкин, нигәдер, «Идел буе районы» идарәче компаниясенә күчерделәр. Биш ай икесеннән дә исәп-хисап кәгазе килә. Без кире «Кол Гали» идарәче компаниясенә кайтырга телибез, – дип, хәсрәткә батып сөйләде Валентина Колобова.

Лилия Хәсәнова Адоратский урамындагы 27а йортның беренче катында урнашкан «24 часа» кибетеннән зарланды.

– Кибет төбе төне буена гөрләп тора, – ди Лилия Хәсәнова.

– Күп фатирлы йортларның беренче катларына кибетләр урнаштыруны мин дә хупламыйм. Тәүлек буена эшләүче кибетләр алар, дөрестән дә, йорттагыларның тынычлыгын бетерә, – дип, фикере белән уртаклашты Сергей Крайнов.

Гөлсиҗә Галимҗанова Фрунзе урамындагы 19нчы йорт алды баскычларына авыш юл (пандус) ясату өчен җан атып йөри. Әлеге йортка капиталь ремонт үткәрелгән. Депутат Александр Сидякин аңлатканча, капиталь ремонт программасы исемлегендә пандуслар ясау каралмаган.

Людмила Каталкина – «Родина» торак милекчеләре ширкәтеннән, ә Михаил Тупиков «Наш дом» идарәче компаниясеннән җибәрелә торган исәп-хисап кәгазьләрендәге саннардан риза түгел. Коммуналь хезмәтләргә түләүләрне арттырып язалар, дип шикләнәләр. Юдино бистәсеннән Дмитрий Ким, фатирларында хисаплагычлар эшләсә дә, түләүне хисаплагыч күрсәткечләренә нигезләнмичә билгелиләр дип уйлый.

Депутат Александр Сидякин белгечләр ярдәмендә һәр гозерне җентекләп өйрәнергә һәм чаралар күрергә ышандырды.

ХӘРӘКӘТ ИМИНЛЕГЕ

Таләпләр катгыйлана

Казан муниципаль берәмлеге башлыгының беренче урынбасары Рөстәм Нигъмәтуллин рәислегендә шәһәр Башкарма комитетында хәрәкәт иминлеге комиссиясенең чираттагы утырышы булды.

– Быел башкалада 374 юл-транспорт һәлакәте теркәлде. Шул сәбәпле, 8 кешенең гомере өзелде, 431 кеше төрле авырлыкта имгәнү алды, – дип әйтеп үтте үзенең чыгышында Казан шәһәре буенча эчке эшләр идарәсенең ЮХИДИ бүлеге җитәкчесе Игорь Новиков.

Ике айда җәмәгать транспорты катнашында 15 юл-транспорт һәлакәте килеп чыккан, 20 кеше зыян күргән. Электр транспортын йөртүчеләр гаебендәге аварияләр саны 50 процентка азайган. Аварияләр, узган елның шул чоры белән чагыштырганда, шактый кими төшкән.

– Пассажир транспорты катнашындагы аварияләрнең өчтән берендә руль артында чит ил кешесе була, – диде Игорь Новиков.

Быелның 1 июненнән яңа закон гамәлгә керә. Әлеге закон нигезендә, чит ил гражданына үз илләрендә бирелгән транспорт чарасын идарә итү таныклыгы белән Россиядә автотранспорт йөртү эшенә кабул итү тыела. Бу чикләү чит илләрдә озак яшәгән һәм транспорт чарасын идарә итү буенча чит ил таныклыгы алган Россия кешеләренә дә кагыла. Казанда быел чит илләрнең 49 кешесе, транспорт чарасын идарә итүгә имтихан тапшырып, Россия үрнәгендәге таныклык алган.

Дамир Бәдриев фотолары

Физкультура һәм спорт комитеты рәисе Светлана Вострикова сөйләгәнчә, узган ел Казан мәктәпләре укучылары автобусларда 1522 мәртәбә башка шәһәрләргә барган. Моның өчен 23 автобус файдаланылган. Әлеге автобусларның 16сында тизлекне сәгатенә 60 километрдан арттырмау механизмы көйләнгән. Рөстәм Нигъмәтуллин автобусларда балаларны йөртүгә аеруча сак карарга чакырды.

– Казанда кыш башыннан 650 мең тонна кар чыгарылды, юлларга бозлавыкка каршы 90 мең тонна катнашма сибелде. Кар күп булса да, юлларны чистарту канәгатьләнерлек башкарылды. Хәзер инде юллардагы чокыр-чакырларны төзәтү-ямау эшләре бара, – диде тышкы төзекләндерү комитеты рәисе урынбасары Альберт Ибраһимов.

Ләкин җәмәгать транспорты тукталышларында боз хасил булуы турында «Халык контроле» адресына кыш дәвамында 976 гариза кергән. Рөстәм Нигъмәтуллин автобус йөртүчеләрнең мондый кимчелекләрне үз вакытында хәбәр итүләре кирәклегенә әһәмият бирде. Транспорт комитеты рәисе Айдар Абдулхаков бу җәһәттән автобусларның диспетчерлык пункты белән онлайн-режимда элемтәсе булуын әйтте.

Автотранспорт предприятиеләре җитәкчеләре җәмәгать транспорты тукталышларында җиңел автомобильләрнең автобусларга, троллейбусларга комачаулык тудыруларыннан зарланды. Автобусларга «Паркон» видеомодуле кую тәкъдиме күтәрелде. Мәсьәлә уйланылачак.

Рәдиф КАРАГАЙ.

Казанда «Татфондбанк» һәм «Интехбанк» клиентларына ярдәм итү фонды» эшли башлады. Аның ниләр башкарачагы, кемнәргә булышачагы турында «Татар-информ»да узган матбугат конференциясендә сөйләштеләр.

Хәйриячеләр ярдәм итәчәк

Әлеге фондны оештыручыларның берсе Булат Бакеев әйтүенчә, банктан зыян күргән клиентларга ярдәм итү өчен аерым фонд оештыру теләге күптән булган.

Ниһаять, ул берничә хәйрия оешмасы кушылу нәтиҗәсендә барлыкка килгән. Ни хикмәт, фондны оештыручыларның үзләре дә – банктан зыян күрүчеләр. Әйтик, Булат Бакеевның «Интехбанк»та – 900 мең сумы, «Татфондбанк»та 35мең сумы «янган».

– Фондның төп максаты – беренче чиратта, яклаусыз калган клиентларга ярдәм итү. Бу – урта һәм кече эшмәкәрлек вәкилләре, кертемнәре дәүләт тарафыннан иминиятләштерелмәгәннәр. Аларның күбесе эшләрен дәвам итү өчен чарасыз калдылар, – ди Булат Бакеев.

Фонд зыян күрүче кертемчеләрнең мәнфәгатьләрен яклап, акчаларын мөмкин кадәр күбрәк күләмдә кайтарып алуда ярдәм күрсәтергә тели, проблемалы банк кредиторларының реестрын формалаштыруда катнашырга ниятли.

Фонд шулай ук коммерциячел булмаган оешмаларга, дини учреждениеләргә, авыр хәлдә калган мохтаҗ клиентларга да ярдәм кулы сузарга әзер. Дөрес, фондның барысын да канәгатьләндерерлек чыгымнары җитәрме, монысы – икенче мәсьәлә.

Сүз уңаеннан, Татарстанның алты банкы Россия буенча иң ышанычлы 100 банк исемлегенә кергән, дип хәбәр итә «Татар-информ». Әлеге хәбәр Forbes журналында басылган.

«Топ-100» банк исемлегендә чагыштырмача югары позицияне «АК БАРС» банк (22нче урын), аннан «Аверс» (30нчы урын), «Девон-Кредит» (62нче урын), Татсоцбанк (89нчы урын), Акибанк (90нчы урын) һәм Энергобанк (96нчы урын) алып тора. Исемлек әйдәп баручы рейтинг агентлыклары бәяләвенә нигезләнгән.

КОММУНАЛЬ ХУҖАЛЫК

Кайнар судан җылы су ясыйбыз

Казанда җылы су әзерләүче үзәк пунктлар (бойлерлар) һәм алардан йортларга сузылган торбалар инде 70 процентка кадәр искергән.

Дамир БӘДРИЕВ

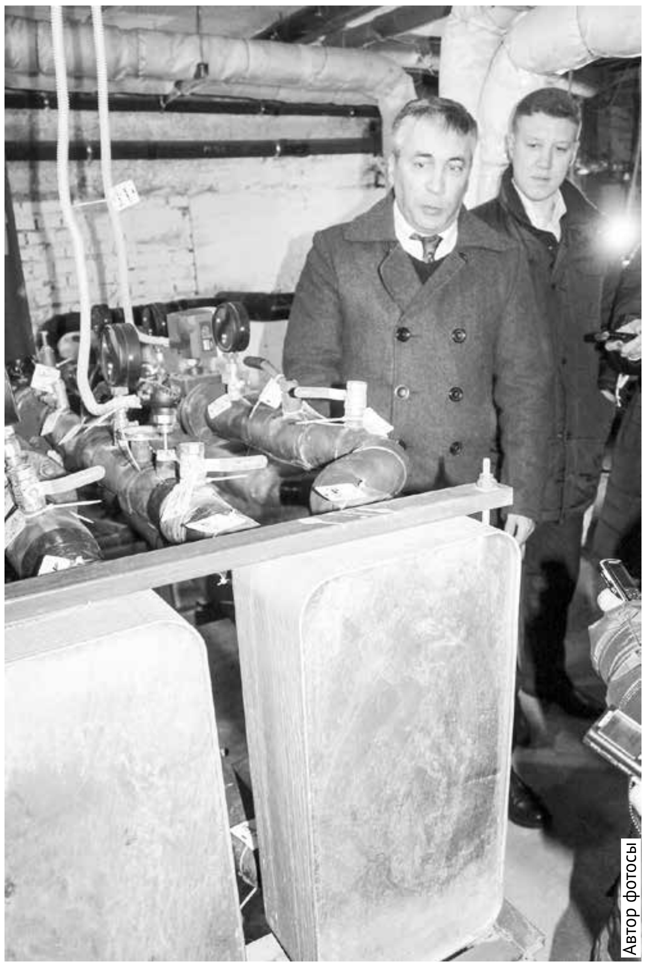
Автор фотосы

– Башкалада җылы сүүткәргечләрнең гомуми озынлыгы – 242 километр. Шушы үткәргечләрне һәм бойлерларны тиешле дәрәҗәдә төзекләндерү өчен 3,7 миллиард сум акча кирәк. Бүгенге тарифлар җылы сүүткәргечләрне ел саен 4 процентка гына яңарту мөмкинлеге бирә. Тагын өч елдан җылы сүүткәргечләр массакүләм рәвештә сафтан чыга башлаячак, – ди шәһәрнең торак-коммуналь хуҗалык комитеты рәисе Искәндәр Гыйниятуллин.

Шундый хәлгә калмас өчен, Татарстан Президенты Рөстәм Миңнеханов теләктәшлегендә, Казанда җылы су белән тәэмин итүне камилләштерү программасы гамәлгә ашырыла. 2012-2014 елларда күп фатирлы 244 йортка, 11 балалар бакчасына, 3 мәктәпкә җылы су әзерләүче автомат пунктлар урнаштырылган инде. Быел Казанда тагын күп фатирлы 1122 йортка һәм бюджет өлкәсенә караган 180 учреждениегә үз җылылык пунктлары (ИТП) көйләнелә. Эшләр киләсе җылыту сезонына кадәр башкарылып бетәргә тиеш.

Ямашев проспектындагы 30нчы йортның подвалына урнаштырылган җылылык пункты массакүләм мәгълүмат чаралары журналистларына күрсәтелде. Фатирларга җылы су әзерләүче әлеге пункт (механизм) электр энергиясеннән яки табигый газдан эшләүче пар казаны түгел.

– Йортларны җылыту өчен ТЭЦлардан, котельныйлардан кудырылучы кайнар су, җылылык пунктындагы яссы савытлар аша узганда, үзенең температурасын фатирларга җибәреләчәк суга күчерә. Җылылык челтәрендәге техник су белән аш-су бүлмәсенә килә торган җылы су кушылмый. Алар һәркайсы үзенең торбасыннан ага, суны, әйткәнемчә, пластиналар җылыта. Йортларга куелучы үз җылылык пунктлары механизмнары чыдамлы, 15-25 ел хезмәт итәргә сәләтле, – дип таныштырды «Татэнерго» акционерлык җәмгыяте филиалы – «Казан җылылык челтәре» предприятиесе директоры киңәшчесе Азат Вәлиев.

Күп фатирлы йортларга, мәктәпләргә, балалар бакчаларына көйләнеләсе җылылык пункты 3-4 квадрат метр мәйданны били. Механизмнары бернинди гөрелтәү тавышлары чыгармый.

– Без тугызынчы катта яшибез, җылы су белән тәэмин итүдә өзеклек юк. Йортка җылылык пункты урнаштырылгач, җылы су өчен түләү сизелерлек кимеде, – дип сөйләде Ямашев проспектындагы 30нчы йортның вәкаләтлесе Александр Панфилов.

Торак-коммуналь хуҗалык комитеты рәисе Искәндәр Гыйниятуллин икономия мәсьәләсендә фикерне дәвам итте.

– Үзәк җылылык пунктыннан кудырылганда, җылы су температурасы төшә.Ерактарак торган йортка барып җиткәнче, җылы су инде җылымса гына кала. Йортларның үзләренә урнаштырылган җылылык пункты җылы суны турыдан-туры фатирларга кудыра, бу очракта температура төшәргә өлгерми. Димәк, җылы суның «югалган» җылылыгы өчен дә түлисе булмый. Кайчак тишелгән торбалардан җылы су җиргә ага. Бу су фатирларга җибәрелгән булып исәпләнелә, мондый кимчелекләрдән дә котылабыз. Төзекләндерү барышында ишегаллары, юллар актарыла иде, – дип санап чыкты Искәндәр Гыйниятуллин.

Европада, хәтта Балтыйк буе дәүләтләрендә дә күп фатирлы йортларны үз җылылык пунктлары белән көйләп бетергәннәр инде. Алар акчаларын кысып тота белә, Европадан безнең кай җиребез ким?!

2017 елда республика буенча 120 күп функцияле спорт мәйданчыклары төзеләчәк. Бу исә зур шәһәрләрдә, районнарда баскетбол, волейбол, мини-футбол мәйданчыклары, тренажерлар барлыкка килә дигән сүз. Массалы спортны киң масштабларга чыгарыр өчен, республика бюджетыннан 355,8 миллион сум акча бүлеп бирелгән.

Спортка да, иҗатка да игътибар җитәрлек

– Җәйге спорттан тыш, быелдан төп көч хоккей, чаңгы кебек юнәлешләргә бирелә, – ди Татарстан Республикасының төзелеш, архитектура һәм торак-коммуналь хуҗалыгы министры урынбасары Илшат Гыймаев.

Аның сүзләренчә, быел ясалма боз капланган 20 хоккей тартмасы һәм 11 чаңгы базасы төзеләчәк. Һәр хоккей мәйданчыгында ике чишенү бүлмәсе һәм 100 урынлы трибуна да булачак.

Үзләрендә чаңгы базасын булдыру өчен, районнарга үзара ярышырга да туры килгән хәтта. Спорт өлкәсендә иң актив дип табылган Алабуга, Әлки, Әгерҗе, Әлмәт, Кукмара, Минзәлә, Саба, Спас, Ютазы районнары, Чаллы шәһәре, Казанның Киров районында яңа чаңгы базасы булачак. Әлеге 11 базаны төзү өчен 66 миллион сум каралган.

Һәр чаңгы базасында юыну, чишенү бүлмәсе, бәдрәф, чаңгы саклау урыны, тренер бүлмәләре булдырылачак. Шулай ук 70 комплект чаңгы экипировкасы (чаңгы, таягы, аяк киеме), буран мотоциклын да арендага алып булачак. Җәй көне дә база буш тормаячак. Йөгерү, велосипедта йөрү, чаңгы роллерлары өчен трассалар әзерләнә.

Сүз уңаеннан, 2017 елда республика районнарында, «Авыл клубы» программасы нигезендә, 31 яңа мәдәният йорты төзеләчәк. Баулы, Балык Бистәсе, Менделеевск, Минзәлә, Теләче, Яшел Үзән районнарында әле төзелеш эшләренә әзерлек кенә башланса, инде Апас, Арча, Әлки районнарында мәдәният йортларының түбәсен ябуга керешкәннәр.

Алисә САБИРОВА.

Беренчесе берәгәйле булган

Әле кайчан гына бездә милли кино да, анимацион фильм да юк иде. Инде менә соңгы җиде елда «Татармультфильм» студиясе «таба»сыннан 80нән артык мультфильм төшкән һәм төрле конкурс-бәйгеләрдә җиңү дә яулый башлаган.

tatarmultfilm.ru

«Кисекбаш» мультфильмы хәтта Халыкара конкурс премиясенә дә ия булган. Ә күптән түгел генә коллектив 15-20 мартта Суздаль шәһәрендә узган анимацион фильмнарның XXII Бөтенроссия ачык фестиваленнән зур җиңү – «Милли анимацияне үстергән өчен» дигән Диплом алып кайтты. Коллективның ике елга якын күңел биреп эшләгән хезмәтенең нәтиҗәсе – «Мирас угы» тулы метражлы анимация фильмы Россия сәнгатькәрләре тарафыннан шулай югары бәяләнгән. Башта аны жюри конкурс программасына керткән, аннары уннарча эш арасыннан җиңүче итеп сайлап алган. Ә бит бу – Татарстанның беренче тулы метражлы анимация фильмы. Коллектив әлеге мультфильмны җәйге каникул көннәрендә балаларга күрсәткән иде инде. Нәни тамашачылар төп геройлары Роман белән Зөләйхага ияреп, туган як тарихын өйрәнделәр, риваятьләр, тарихи истәлекләр белән таныштылар. Үткәннәргә саксыз карауның нинди аянычлы нәтиҗәләргә китергәнен белделәр. Алты яшьтән зуррак балаларга адресланган бу мультфильм нәни тамашачыга гына түгел, аны караган һәркемгә тарихның иң шәп фән икәнен аңлата.

«Татармультфильм» коллективы, үзләренең бу олы җиңү шатлыгын журналистлар, язучылар һәм башка якын дуслары белән уртаклашырга теләп, башкаланың «Родина» үзәгендә әлеге фильмны тәкъдим итте.

– Безнең өчен мондый мәртәбәле конкурста катнашу зур дәрәҗә, – диде «Татармультфильм»ның баш режиссеры Сергей Киатров. – Ә инде диплом алу – монысы уңышның да уңышы. Мин үзем әлеге фильмны Татарстанның барлык балалары да караячагын уйлап сөенәм. Узган атнада гына Казан мәктәп-интернатларында хәйрия сеанслары күрсәттек.

«Татармультфильм» студиясе директоры Азат Ганиев сүзен Президентыбыз Рөстәм Миңнехановка, Мәдәният министрлыгына рәхмәт әйтүдән башлады.

«Мирас угы»ның татарча һәм инглизчә вариантлары да булачак дип тә ышандырдылар. Өч телдәге матур китап булып дөнья күрергә өлгергән дә инде ул.

«Татармультфильм» – әлегә Татарстанда системалы эшли торган бердәнбер студия. Ул ел саен 120 минутлык сыйфатлы мультфильм иҗат итә. Димәк, тиздән балаларыбыз чит ил роботларын түгел, ә үзебезнең тарихка, әдәбиятыбызга нигезләнгән милли «мультик»ларны ешрак карый алачак.

Йолдыз ШӘРАПОВА.

Төбәк тарихын өйрәнүчеләр берләшә

Россиядә барысы 4300 татар авылы бар. Аларның барысын да өйрәнеп, тарихларын китап итеп бастырып чыгарасы иде. Әлеге уңайдан төбәк-авыллар тарихларын өйрәнүчеләрне бергә туплап, Бөтентатар төбәк тарихын өйрәнүчеләр җәмгыятен оештырырга вакыт җитте. Бу эшкә фәнни институтларны да җәлеп итәргә кирәк. Бик четерекле, катлаулы эшкә алынырга ниятләп торабыз. I Бөтенроссия татар төбәк тарихын өйрәнүчеләр съезды алдыннан Бөтендөнья татар конгрессы Башкарма комитетында булган матбугат очрашуында сүз шул хакта барды.

Дилбәр ХИСМӘТУЛЛИНА

Бүген һәм иртәгә узачак съездда Россиянең 33 төбәгеннән 250 делегат катнашачак. Съездга килүчеләр арасыннан иң ерак төбәкләр – Иркутск, Красноярск, Новосибирск, Омск, Әстерхан өлкәләре һәм Казахстан Республикасы. Иң зур делегация, һәрвакыттагыча, Башкортстаннан. Аннан килергә теләк белдерүчеләрнең саны 30га җиткән. Бөтендөнья татар конгрессы, Башкарма комитеты рәисе урынбасары Данис Шакиров сүзләренчә, чараның максаты «профессиональ тарихчыларны гына түгел, төбәкләрне өйрәнүче һәвәскәрләрне дә бергә туплау».

– Бөтентатар төбәк тарихын өйрәнүчеләр җәмгыятен төзеп, аның идарәсен һәм эш документларын сайларга җыенабыз. Идарә советы ике елга бер тапкыр сайланачак. Җәмгыять җирле тарихны һәм татар халкының мәдәниятен өйрәнү, этнологик, фольклор материаллар туплау, китаплар бастыру белән шөгыльләнәчәк. Төбәк тарихын өйрәнүчеләр җәмгыятен Юстиция министрлыгында теркәгәч, татарлар яши торган төбәкләрдә аның филиалларын булдыру идеясе дә бар», – дип сөйләде ул журналистларга.

beznenmiras.ru

Тарих фәннәре докторы Дамир Исхаков әйтүенчә, съезд беренче тапкыр гына узса да, соңгы өч елда республикакүләм татар төбәк тарихын өйрәнүчеләр җыены даими уздырылып килгән. Форумнар берничә тапкыр Башкортстанда да үткәрелгән.

Татар авыллары тарихларын өйрәнүче, барлаучыларның саны елдан-ел артып бара, бик күп китаплар бастырыла. Белгечләр әйтүенчә, алар арасында хаталы язмалар, дөрес булмаган мәгълүматлар да еш очрап тора. Шул уңайдан махсус методик әсбап та әзерләнгән. Тарихны өйрәнүнең билгеле бер программасы, формасы булырга тиеш, дип саный Дамир Исхаков.

Киләчәктә җәмгыятьнең үз журналы да басыла башлаячак. «Туган җир» дип аталган журналның сынау өчен әзерләнгән саны инде әзер. Ул татар һәм рус телләрендә чыгачак. Журналда татар авыллары тарихлары гына түгел, шул җирлектә яшәүче эшмәкәрләр турында да мәгълүмат булачак. Алар язмаларны китап итеп бастыру эшенә дә ярдәм итәрләр дигән ният бар. Тарихчы фикеренчә, төбәкләр тарихын өйрәнүнең дәүләт программасы булырга тиеш. 4300 авылның тарихын язу – бик зур эш. Ул Башкортстанны үрнәк итеп китерде, анда авыллар тарихлары язылып беткән. Төбәкләрне өйрәнү эшенә академик институтларны да җәлеп итәргә кирәк, бу катлаулы һәм киңкырлы эш һәвәскәрләр дәрәҗәсендә генә булырга тиеш түгел, дигән фикердә тора Дамир Исхаков.

– Хәзерге технологияләр заманында интернетта да эш актив барырга тиеш. Төбәк, авыл тарихын өйрәнүчеләр үзләренең хезмәтләрен, алар гына түгел, авылы турында билгеле бер мәгълүматы булган кешеләр дә язмаларын шунда элсәләр, яңа бер татар дөньясы барлыкка киләчәк. Мин аны «Википедия» ысулында эшләр дип күз алдына китерәм. Бу эштә һәркем катнашса, ул зур бер агымга әверелер иде. Шунысын да әйтергә кирәк: элек авылларга диалектологлар йөри иде, аларның хезмәтләрен дә табарга иде, алар тик ятмасын иде. Кыскасы, һәркемгә эш җитәрлек, – ди ул.

Төбәкне өйрәнүчеләр съездының пленар утырышы алдыннан Татарстан Фәннәр академиясенең Шиһабетдин Мәрҗани исемендәге тарих институты, Татар энциклопедиясе һәм төбәкне өйрәнү институты галимнәре катнашында түгәрәк өстәл оештырылачак. Анда катнашучыларга «Дөнья тарихында Алтын Урда» («Золотая Орда в мировой истории») китабын тәкъдим итү кичәсе дә булачак.

МЕНӘ ШУЛ...

Быелның гыйнвар азагында Чаллыдагы медицина үзәге «бәби тартмасы»на (бэби-бокс) яңа туган сабыйны калдырып киткәннәр иде.

Сабый әти-әниле булды

«Татар-информ» агентлыгы хәбәр итүенчә, кызчыкны гаиләгә алганнар. Шәһәрнең опека һәм попечительлек бүлеге җитәкчесе Роза Гернер сөйләвенчә, Маша исемле кызчыкны үз гаиләләренә алырга теләп, Чаллыдан, республиканың башка шәһәрләреннән 40ка якын пар һәм шулай ук ялгыз хатын-кызлар мөрәҗәгать иткән.

– Калдырылган бала зур резонанс тудырды. Безгә һәр көнне шалтыратып, бу кызны үз гаиләләренә алырга теләүләрен җиткерделәр. Кызны чиратта беренче булып торучылар алды, аларның Чаллы кешеләре икәнлеген генә әйтә алам, – дигән Роза Гернер.

Канун нигезендә, яңа әти-әни мондый баланың исемен һәм туган вакытын үзгәртә ала.

1
2
3
Дай своему ребенку шанс на жизнь!
Колыбель надежды
Место для спасения жизни детей
kazanreporter.ru

«Моны без эшләргә тиеш»

Дини уку йортларын тәмамлаган мөселман яшьләре, белемнәрен күтәрү максатыннан, Индонезия, Малайзия, Төркия, Марокко кебек илләргә китә. Әмма аларның анда төрле чит агымнарга кереп китү, радикаль фикерләр иyартеп кайту куркынычы бар. Шуңа өстәп, яшьләр интернет аша исламга кагылышлы дөрес булмаган мәгълүматлар белән таныша. Дини белеме җитеп бетмәгәннәр өчен бу шулай ук бер «азык» булырга мөмкин.

Глобальләшү заманында яшибез, дөньяның әле бер, әле икенче җирендә терроризм, экстремизм чаткылары күренеп ала. Димәк, безгә дини белем бирү системасын камилләштерергә, яшьләргә ныклы белем бирергә кирәк. Әлеге уңайдан сентябрь аенда ачылачак Болгар ислам академиясенә зур өметләр баглыйбыз.

Казан федераль университетында «Дини белем экстремизм һәм терроризмга каршы профилактика алымы» дип исемләнгән Мәскәү – Казан – Симферополь видеокүперендә катнашучы спикерлар шундый фикердә тора.

Россия Мөфтиләре советы һәм Россия Мөселманнары диния нәзарәте рәисенең беренче урынбасары Рушан Аббясов сүзләренчә, ныклы дини белем аша гына исламның чын кыйммәтләренә төшенеп була.

– Революциягә кадәр бездә ислам белем бирү системасы көчле, дин галимнәренең абруе зур булган, чит илләрдән дә килеп укыганнар. 90нчы елларда дин ирегә кабат кайтты. Илнең һәр төбәгендә дини югары уку йортлары ачылды. Алар белән генә чикләнеп калмыйча, Болгар ислам академиясен төзү бурычы куелды, дин белгечләре, галимнәре үзебездә әзерләнәчәк, – диде ул.

Хәзерге вакытта Татарстанда мәчетләр каршында ачылган курсларда башлангыч дини белемне 30 мең кеше ала, аларга 1200 мөгаллим дәрес бирә. Ил буенча алганда, барысы 80 уку йорты исәпләнә, аларның 10ысы – югары уку йорты. Тиздән Болгар ислам академиясе дә беренче шәкертләрен кабул итә башлаячак. Академия турында Татарстан мөфти урынбасары, Россия Ислам институты ректоры Рәфыйк Мөхәммәтшин сөйләде.

– Болгар ислам академиясендә илебезнең мөселман өммәте элитасы әзерләнәчәк. Беренче елны 25 кешелек төркем ачарга уйлыйбыз. Академиядә уку бушка булачак. Ул – федераль проект, шуңа да анда Россиянең бөтен төбәгеннән килгән абитуриентларны, шулай ук Төньяк Кавказдан да кабул итәчәкбез. Россия ислам институты соңрак ябылачак дигән фикерләр бар, ул дөреслеккә туры килми. Шәкертләр башта мәдрәсәдә, аннары ислам институтында укыячак. Болгар академиясе исә өченче баскыч булып тора. Шуның белән ул мәдрәсәләр һәм югары уку йортлары өчен сынау да булачак. Аларда белем бирү ни дәрәҗәдә куелганын күрәчәкбез, – ди ул.

Малайзия һәм Марокконың дини югары уку йортлары белән уртак укыту программалары булдыру идеясе дә бар, нәтиҗәдә аны тәмамлаучылар ике дипломлы булачак.

Кырым мөфтие урынбасары Әсәдуллаһ Баиров та кадрлар мәсьәләсенә тукталды.

– Бездә дә, башка төбәкләрдәге кебек, дини кадрлар җитмәү сизелә. Татарстанда дини белем алучы яшьләребез күп. Алар үзебезгә кайтып эшләр дип өметләнәбез. Дини белем бирү системасын камилләштерү, шул ук вакытта рухи кыйммәтләрне пропагандалау мөһим. Моны без эшләмәсәк, безнең урынга башкалар эшләячәк. Экстремистлар дин турында мәгълүматлы булмаудан файдалана да инде, – дигән фикердә тора Әсәдуллаһ Баиров.

Дилбәр ГАРИФУЛЛИНА.

«Акылыма сыймый: татар татарча сөйләшми»

Дильяр Асихаер белән Казан дәүләт аграр университеты тулай торагында таныштык. Әби-бабалары, Явыз Иван чукындыруыннан качып, Кытайга күченеп киткән булган. Дильяр аларның туган-туфрак турындагы үгет-нәсыйхәтләрен әби-бабаларыннан ишетеп белә. Казанга укырга килүе дә шуннан. Ачык йөзле, кызыксынучан егет университетта рус телен өйрәнә хәзер.

Алисә САБИРОВА

Дильяр – әтисе ягыннан уйгыр, әнисе ягыннан татар егете. Әтисе Әсхәр озак еллар Тянь-Шань шәһәрендә хәрби хезмәттә булган, генерал дәрәҗәсенә күтәрелгән. Әнисе Фәрхинур – укытучы. Милли җанлы ханым балаларын гына түгел, күп санлы кытай халкын да татар милли гореф-гадәтләре, уеннары, милли ашлары белән таныштыра. Кытайда уза торган төрле милләтләрнең бәйрәмендә һәрвакыт татарларның көнкүреше турында сөйли, сәхнә номерлары әзерли икән.

– Әнинең эшчәнлеген Бөтендөнья татар конгрессы да күреп алып, биш көнгә Казанга кунакка чакырды. Татар җанлы булуына карамастан, моңарчы әнинең бер тапкыр да Татарстанда булганы юк иде. Бу аның өчен бик зур бүләк булды. Безнең өйдә татар китаплары, журналларына да кытлык юк. Алар аша әни безгә милли рух сеңдерергә тырышты, – ди Дильяр.

Гаиләдә алар өч бала икән. Олы абыйсы да, әтисе кебек, хәрби юл сайлаган. Дильярның бер тамчы су кебек охшаш игезәге дә бар әле. Хәзерге вакытта ул Кытай университетына укырга кереп йөри.

– Кытайлыларга чикләү бар. Алар гаиләдә бер генә ир бала тәрбияли ала. Чит милләт вәкилләре исә икешәр бала үстерә, ә татарларга өчәр бала алып кайтырга мөмкин. Кытайда татарлар – иң аз санлы халык, безне бик хөрмәт итәләр анда, – ди Дильяр.

Дин буенча да кыенлыклар тумый икән. Дильярның гаиләсе яшәгән Синьцзян шәһәрендә мөселманнар күп, хәтта мәчет тә бар. Егетнең әдәби татар телендә сөйләшүе дә сокланырлык.

– Мин күп телләр беләм. Әни һәм аның туганнары белән бары тик татарча аралашам, әти ягыннан туганнар белән уйгурча гына сөйләшәм. Урамда, дуслар белән кытайча сөйләшергә туры килә. Ләкин өйгә кытай телен алып керергә ярамый. Өй – туган тел мохите. Бераз казахча сөйләшәм. Хәзерге вакытта рус телен өйрәнәм. Быел тулай торактагы бер күршем – Африка студенты. Ул бары инглизчә генә аңлый. Аның белән аралашыр өчен, бераз ул телдә дә «сукалый» башладым хәзер. Иң авыры – рус теле. Мужской, женский, средний родлар белән баш буталып бетә. Ләкин аны өйрәнсәм, Кытайда да, Россиядә дә бөтен ишекләр ачык булачак миңа. Ике ил арасында тәрҗемәче була алам. Тел өйрәнү бик авыр, ләкин күп телләр белү – бик зур байлык, – ди Дильяр.

Хәзерге вакытта егет булачак белгечлеген сайлый. Көздән Казан федераль университетында Халыкара мөнәсәбәтләр институтына укырга кермәкче.

– Казанга килгәч, иң шаккатырганы һәм сокландырганы «Кол Шәриф» мәчете булды. Минемчә, ул Татарстанның бөтен матурлыгын чагылдыра. Кытай белән Россия бик нык аерыла. Сездә машина йөртүчеләр җәяүлеләргә юл бирә. Кытайда андый нәрсә юк. Безнең мәктәптә – 12 ел укыту системасы. Укулар шулкадәр авыр: иртәнге алтынчы яртыда дәресләр башланса, кичке бишенче яртыда гына тәмамлана. Кытай халкы ачы, авызны өтә торган ризыклар ярата. Россиядә бер тәлинкә ризыкны да ашап бетермәскә мөмкиннәр, ә Кытайда күп ашыйлар. Анда син автобуста барганда телефоннан сөйләшә алмыйсың, чөнки кешеләр бер-берсе белән шау-гөр килеп аралаша, бер нәрсә ишетелми. Ә монда сиңа телефоннан ни сөйләгәннәрен бөтен автобус ишетергә мөмкин. Сезнең кешеләр бер-берсе белән сөйләшми. Ачык түгел. Күбрәк телефоннарында «утыра», тәрәзәдән урам күзәтә, – дип, Кытай белән Россиядәге үзгәлекләрне санап китте Дильяр.

Халык күп булу, ризык җитмәү кебек әйберләр ялган юл белән азык-төлек җитештерү кебек проблемалар да китереп чыгара икән. Кош-кортларга, терлекләргә, тиз үссен өчен, төрле препаратлар да ашаталар икән. Шуңа да Кытайда ике башлы, дүрт канатлы тавыклар гадәти хәл, ди.

– Татарстанда иң гаҗәпләндергәне һәм акыл белән кабул итү авыр булганы – татар кешесенең татарча сөйләшмәве. Кешенең татар икәнен белсәм, аның белән үз телемдә сөйләшергә тырышам. Ләкин аларның йөзендә шулкадәр ризасызлык һәм моны ошатмауларын күрәм. Мин Кытайда яшәп үз телемне саклап кала алдым, ә монда үз илендә телләрен югалтып бара халык. Шулай да бер кешене татарча сөйләшергә өйрәттем мин. Күршем Ринур, үзе татар булса да, русча гына сөйләшә иде. Мин аңламагач, аңа да татарча өйрәнергә туры килде. Хәзер туктатып булмый, – дип елмая Дильяр.

21 яшьлек егетнең йөрәген яулардай кыз бармы-юкмы икәнен дә сорашырга булдым.

– Иң чибәр кызларның Россиядә булуын барыбыз да белә. Кытайда яшәүче дусларым: «Мондагы кызларны фотога төшереп җибәр әле», – дип аптыратып бетерде инде. Бездә кытай кызлары бик оялчан. Егетләр кызларны таба алмый интегеп йөри. Монда киресенчә. Россиядә сигез кызга бер егет туры килсә, Кытайда сигез егеткә бер генә кыз эләгә. Әгәр дә гашыйк булсам, берәр татар кызын, һичшиксез, үзем белән Кытайга алып китәр идем, – ди егет.

Буш вакытында Дильяр иҗат белән шөгыльләнә, студентлар тормышында актив катнаша. Төрле чараларда татар, уйгур халык биюләрен башкара. Татарстаннан еракта булып та татарлыгын саклап калган Дильяр кебек егетләр сокландыра.

Яшьләр тик тормый

Татарстан Республикасының Яшьләр эшләре һәм спорт министрлыгы, узган елга нәтиҗә ясап, 2017 елда булачак эшчәнлегенең төп юнәлешләре белән таныштырып китте.

Алисә САДРИЕВА

– Казан үзен кабат яшьләр арасында гомумроссия һәм халыкара дәрәҗәдәге ярышларны кабул итүче иң яхшы шәһәр буларак күрсәтте. Глобаль шейперларның Евразия очрашуы, Бөтендөнья татар яшьләре форумы, IV Россия–Әзәрбайҗан яшьләр форумы кебек зур чаралар бездә югары дәрәҗәдә оештырылды. 2016 ел ахырына Татарстанда рәсми рәвештә 68 яшьләр һәм 74 балалар иҗтимагый оешмалары теркәлде. Соңгы биш ел эчендә аларның саны 26 процентка артты, – диде еллык эшне җөпләп Татарстанның яшьләр эшләре һәм спорт министры Владимир Леонов.

2016 елда яшьләр сәясәтендә зур үзгәреш булды – республикада Яшьләр хакимияте барлыкка килде. Бу орган яшьләр белән җитәкчеләр арасында элемтә булдырачак.

– Әле өч ай гына эшләвебезгә карамастан, инде республиканың 13 министры белән очраштык. Әлеге очрашулар нигезендә ике ел эшчәнлеккә план төзедек, – диде Республиканың Яшьләр хакимияте рәисе урынбасары Александр Данилов.

Апрель аенда республика Яшьләр хакимиятенең IX бөтенроссия съездын кабул итәчәк. Ил өчен әһәмиятле кадрлар резервын туплау мәсьәләсе яшьләр өчен төп тема булып торачак.

«Бердәм Россия»нең Яшь гвардиясе» Бөтенроссия иҗтимагый оешмасының Татарстан төбәк бүлегенең дә үзгәрешләре бар. Хәзер алар ил күләмендәге мәсьәләләрне хәл итә ала. Узган ел дәвамында оешма спорт, студентлар хәрәкәте, ватанпәрвәрлек рухын тәрбияләү кебек юнәлештә төрле чаралар оештырган.

– Быелдан төп юнәлешләрнең берсе – муниципаль үзәкләрдәге яшьләр белән эшләү булачак. Районнарда яшьләр хокукын яклаучы вәкаләтле вәкил вазифасына конкурс игълан итәбез. Шулай ук, «МедиаГвардия» федераль проекты ярдәмендә, интернет аша хокук бозучыларны ачыклыйбыз, – диде «Бердәм Россия»нең Яшь гвардиясе» Бөтенроссия иҗтимагый оешмасының Татарстан төбәк бүлеге җитәкчесе Динар Бариев.

Якын киләчәктә Казан тагын дөньякүләм танылган берничә чара кабул итәргә мөмкин. Шуларның берсе – 2018 елда Парламент дебатлары буенча Евразия чемпионаты. Икенчесе – 2019 елда Парламент дебатлары буенча Европа чемпионаты. Бу ике чарага да 50 илдән 400гә якын дөньяның иң интеллектуаль яшьләре җыелачак.

Дебатларда яңа закон проектлары турында бәхәсләшәләр. Аның нәтиҗәләре республиканың Дәүләт Советына да ирештерелә. Узган елны Татарстан дебатчылары 11 дебатның алтысын җиңеп, команда зачетында Россия буенча беренче урын алган иде.

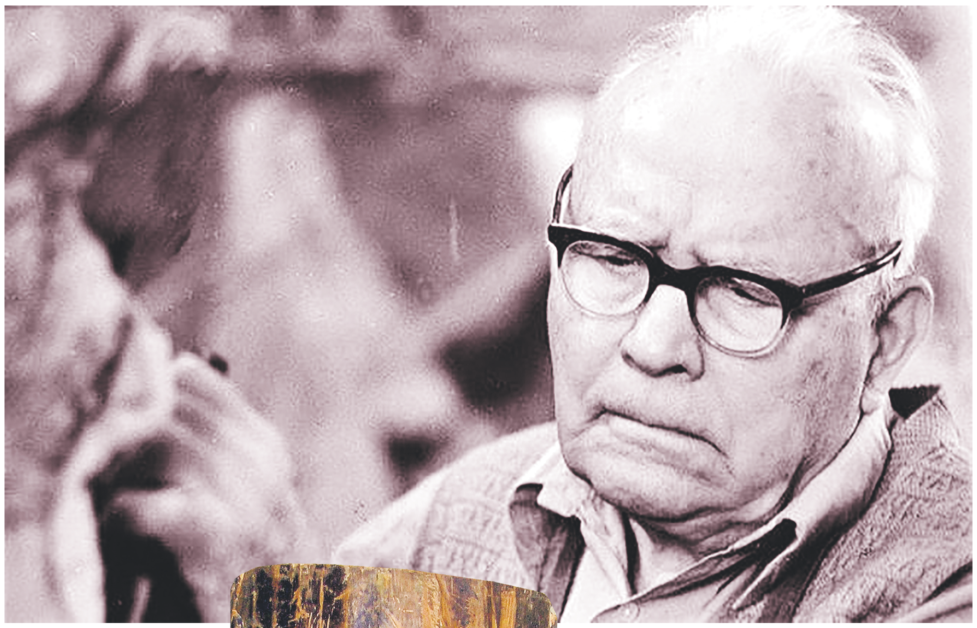

Бу көннәрдә «Казан» милли мәдәният үзәгендә Бакый Урманченың тууына 120 ел тулуга багышланган «Урманче академиясе» дигән күргәзмә эшли. Урманченың үз эшләреннән, чордашларының, шәкертләренең аңа багышлаган әсәрләреннән тора экспозиция. Рәссамның «Татарстан» триптихы исә еректан ук үзенә җәлеп итә. Анда Казан, Болгар, Зөя утрау-шәһәрчеге сурәтләнә. Әйтерсең рәссам аларны күктән күзәтә, күз күреме белән гасырларны иңли. Сүз дә юк, XX гасыр титаннарының берсе – татар профессиональ сынлы сәнгатенә нигез салучы Бакый Урманче иҗаты бүген дә актуальлеген җуймый. Инде берничә буын рәссамнарның Бакый Урманчены үзләренең остазы дип санавы да аның шәхесенең олпатлыгын раслап тора. Еллар үткән саен, иҗат чишмәсенә сусаган юлчылар кебек, сәнгать әһелләре кабат-кабат аның күләмле иҗатына мөрәҗәгать итә. Алар да, бөек остаз кебек, киң иҗат диапазонында сәнгатьнең төрле алымнарын бер мәрҗәнгә тезеп, нәфислекнең югары ноктасына ирешеп иҗат итәргә омтыла. Урманче дигән сүз үзе үк бүген мәктәп, күләмлелек, күпкырлылык, зиһен һәм гакыл синтезының символына әверелде. Күргәзмәдә булганнан соң, ярый әле арабызда Урманченың шушы олпатлыгын һәм иҗатын оста үзе исән вакытта ук югары бәяләгән, остаханәләрендә еш булып, дустанә аралашкан һәм аңардан күп нәрсәләргә өйрәнгән шәхесләр шактый икән дисең. Шуларның берсе – сәнгать белгече, шагыйрә, Урманче премиясе лауреаты Розалина Шаһиева.

СӘНГАТЬ ӘХРАМЫ

...Хыял кордым, Сарай кора алмадым...

Расиха ФӘИЗОВА

– Розалина ханым, юбилей күргәзмәсендә дә, әлбәттә, сәнгать белгече буларак сезнең катнашыгыз турыдан-туры. Әмма сүзем ул хакта түгел. Урманче музее турында. Сез заманында әлеге музейның фәнни концепциясеннән алып, экспозициясенә кадәр төзүче булсагыз да, музейханә төзелеп, ике-өч ел узуга ук, ниндидер утопик проектлар белән йөри башлагансыз. Үз эшеңне үзең инкяр итү түгел идеме ул?

– Бер яктан караганда шулай. Әмма ул үзенә күрә үтә дә кыю адым булган. 1999 елда Щапов урамында Урманчега багышланган музей эшләнеп бетте. Бераз алгарак китеп әйтим, заманында мин сынчының юбилее уңаеннан Мәдәният министрлыгында узган «Урманче һәм татар әдәбияты» дигән конференциядә чыгыш ясадым. Шул вакытта ук минем хәтеремә Урманченың түбәндәге юллары уелып калды:

Биек сарай корырмын
дип хыялландым
Иделкәйнең биек яр башында...
...Хыял кордым,
Сарай кора алмадым...

Менә шул, музей ачылып озак та узмый, без «Кол Шәриф» мәчете проекты авторы, Тукай премиясе лауреаты архитектор Искәндәр Сәйфуллин белән музейның реконструкциясен һәм янәшәдә кабат музей төзү проектын эшләдек. Чөнки бу бинаның масштаблары безне канәгатьләндермәде. Һәм без үзебезнең һәм күзаллавыбыз буенча, Урманче хыялында йөрткән сихри сарайның утопик проектын төзедек. Чөнки шагыйрь һәм Урманченың иҗатташ дуслары буларак, безнең җанда гел теге шигырь яңгырап, җанга тынгы бирми йөдәтте.

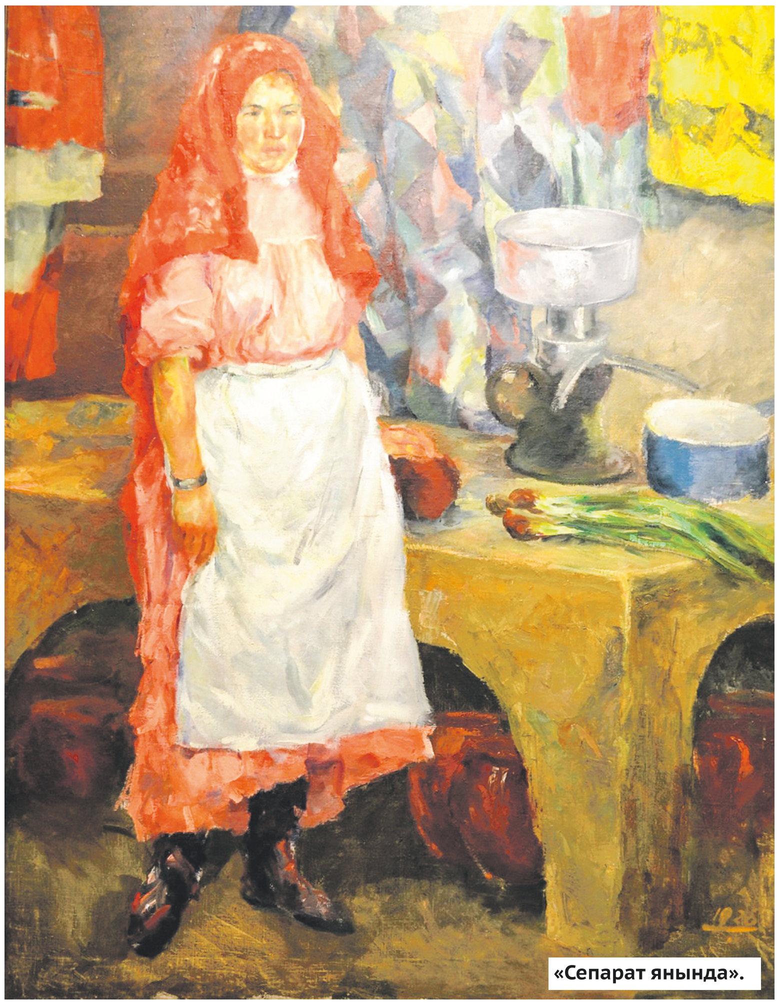

«Сепарат янында».

Икенче фәнни хезмәтем «Фикер сараеның күге» дип аталды. Биредә мин Урманчены, Фәйзрахман Әминов, Чыңгыз Әхмәровларны татар галәменең өч йолдызы буларак күрсәттем. Ә уемда һаман Урманче шигырендәге юллар котылгысыз бер фантомга әверелә барды. Урманчены соңгы юлга озатканда да халык алдында аның иҗатын онытмаска, зурларга сүз бирдем.

– Шулай да кызык: нидән гыйбарәт һәм нинди шәкелдә иде ул проект? Кайда булырга тиеш иде ул?

– Без аны Урманче музееның ишегалдында «корырга булдык». Җиде катлы күккә ашкан Сөембикә манарасын хәтерләткән архитектура әсәрендә Урманченың хыялындагы бинаны торгызырга тырыштык. Һәм аның иҗатын бүгенге чор белән бәйләп, сынлы эпос төзергә ниятләдек. Бу проект Искәндәрдә дә, миндә дә әле дә саклана. Конструктивист архитектор һәм этно-футуризм тарафдары буларак, Искәндәр Сәйфуллин бинаны күккә ашкан, моңа кадәр күрелмәгән бер манара рәвешендә иҗат итте. Музейның максаты Урманчены сүз белән сөйләп түгел, ә әсәрләре аша галәм контекстында күрсәтү иде. Без аның рухының, иҗатының мәңгелеген заманча ысуллар аша күрсәтергә уйладык, әмма вакыт бездән өлгеррәк булып чыкты. Без күңелдән тәгаенләгән урында башка биналар калыкты. Шулай да бу әле безнең идея юкка чыкты дигән сүз түгел. 73 ел буе иҗат иткән, 100 еллык татар сәнгатенең лидеры булып, үзеннән соң шаһ әсәрләр

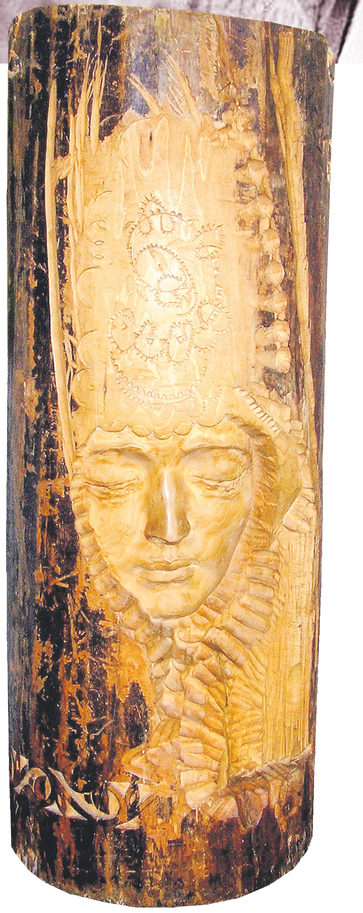

«Сөембикә».

калдырган Урманченың шәхесенә тиң бина төзү уе әлегәчә актуаль булып кала бирә.

– Сез инде бу уңайдан кайбер даирәләрдә үзегезнең тәкъдимнәрне дә ирештерә киләсез дип беләм.

– Әйе. Һәм бу тәкъдимне рәссамнар, сынчылар, корымчылар арасында хуплаучылар шактый. Бу идеяне җиңел генә итеп тә тормышка ашырып булыр иде дип уйлыйм. Беренчедән, бүгенге көндә тирән үзгәрешләр таләп иткән, Суриков исемендәге институт бинасында (элеккеге сәнгать техникумында) кайчандыр Урманче үзе укыткан, завуч булып эшләгән. Анда аның остаханәсе дә булган. Менә шуны бөек остазыбыз хөрмәтенә «Урманче академиясе» дип атау бик мәслихәт булыр иде, чөнки Урманче ул үзе бер академия. Аның музее да шул бинада урнаша алыр иде. Бөтен мирасын җыеп, чит төбәкләрдә булган тупланмалардан эшләренең күчерелмәләрен булдырсак, иҗатын бербөтен итеп күрсәтә алыр идек. 1987 елда Рәссамнар берлегенең күргәзмәләр залында 90 яше уңаеннан узган күргәзмәсендә Урманченың 500 (!) әсәре һәм эскизлары күрсәтелде. Монда әле аның Үзбәкстандагы, Казахстандагы эшләре кермәде. Бу – феномен! Шуңа да күчерелмәдим, ә ул – хәзерге заман музей практикасында кулланыла торган алым. Урманче музее ул чагында гаҗәп бер пантеонга әйләнер иде. Ул бер үк вакытта зур бер остаханә дә, уку йорты да, музей да... Икенчедән, сынчының музее Мәхмүт Гасыймов эшләгән Урманче һәйкәле артындагы бушлыкта да була ала. Әлбәттә инде, аның бүгенге көндәге музее да югалырга тиеш түгел. Ул музейның нәрсәсе җитеп бетми – кечкенә. Зур-зур сыннар сыймый ул бинага. Җыеп кына әйткәндә, Урманче, Сарай кора алмадым, дип уфтанмаслык булсын иде ул бина.

Кеше гомере чиксез түгел, мин бу сүзне күптән әйтергә тиеш идем. Хәзер форсат чыкты. Суриков исемендәге институт әллә бетәм, әллә калам дип тора. Ул беткән очракта, безнең альтернатива булырга тиеш. Бездә милли сәнгать буенча югары уку йорты булырга тиеш. Башкортларда да, чувашларда да бар ул.

– Урманче музеенда еш буласызмы? Нинди хисләр били ул чагында?

– Әле менә бүген дә булдым. Аның иҗатының сихри көчен яңадан тойдым. Иман тулы яктылык бөркелә эшләреннән. Әйтерсең бу сыннар ниндидер галәм киңлегеннән иңдерелгән, ниндидер акыл, илаһилык белән өретелгән диярсең. Чишә алмаслык бер сер иде ул. 100 еллыклар ярлыгына керергә лаеклы шәхес. Чөнки ул – бөтенроссия мөселманнары арасында һәм төрки дөньяда беренче профессиональ рәссам. Европа белән Шәрыкны тоташтырган кеше. Ислам динен инкяр итмичә («Мөхәммәдия»дә укый), Шәрыктан килгән миниатюралардан аерылмалы буларак, шартлы булмаган чын кеше образын тудырды ул. Европа, рус һәм шәрык сәнгатен су кебек эчкән, инглиз, немец, фарсы,гарәп, төрек, рус телләрен белгән гаҗәеп шәхес. Иң мөһиме: үз халкына тарихи үзаңын кайтарды Урманче, гасырлар һәм буыннарны тоташтырды. Иҗаты халкыбызның 100 ел буе үсештә булган зәвыгын күрсәткән көзге кебек.

«Начарлык эшләсәләр дә кичерәм»

мәдәният

Заманында Мәскәүдә укыган икенче төркем щепкинчылар арасында Татарстанның атказанган артисты Мәрьям Йосыпова да бар. Бүген аның гомер бәйрәме.

Люция ХӘБИБУЛЛИНА

– Мәрьям, үткәннәрне еш искә аласыңмы?

– Һәр чорның проблемалары, үз шатлыклары, борчу-мәшәкатьләре бар. Ә күңел барыбер яшь ул. Мин бер дә үкенеп яшәмим, чөнки үзем сайлаган язмыш. Әгәр үзем хыялланган нәрсәләр тормышка ашмаган икән, монда минем генә гаеп тә түгелдер.

– Сине тамашачы «Илгизәр+Вера»да – Вера, «Мирас»та – Чәчкә, «Казан егетләре»ндә – Хәбибә һәм башка рольләрдә күрде. Соңгы елларда «Гөргөри кияүләре»ндәге Кәтернә ролең кызыклы гына. Шул ук спектакльдә яшь кыз Үринәне уйнаганнан соң монысын ничек кабул иттең?

– Бу образ миңа Фирдәвес Хәйруллина башкаруында уелып калган. Мин аны бик яратып уйныйм. Башта чая, үзсүзле Үринә яраттырган иде. Иртәме-соңмы, яшь каһарманнар белән саубуллашырга туры килә.

– Син артык тыйнаграк күренәсең. Ә сәнгать кыюларны ярата. Сәхнәдә үзеңнең бөтен мөмкинлекләреңне күрсәтә алдыңмы икән?

– Юк, артист буларак мин үземне тулысынча ача алмадым дип уйлыйм.

– Ниндирәк холыклы рольләрдә ачылыр идең?

– Минем күңелемә көчле рухлы хатын-кыз образы якын. Бик теләп уйнар идем мин аны.

– Тормышта үзең дә шундыймы?

– Әгәр мин көчле рухлы булмасам, күптән сынган булыр идем, тугыз ел урын өстендә яткан әнине тәрбияләп тора алмас идем.

– Син соңгы вакытта театрда авыр хезмәтләрнең берсе – тәрҗемәче вазифасын да башкарасың. Спектакльләр барышында аларны турыдан-туры тәрҗемә итүнең кыенлыклары булмый калмыйдыр.

– Мин бу эшне яратып, рухи азык алып эшлим, шуңа күрә кыенлыклары да сизелми. Спектакльләрдәге һәр образны уйнаган кебек тоела ул миңа.

– Аеруча яратып тәрҗемә иткән спектакльләрең бармы?

– Бигрәк тә «Хуҗа Насретдин», «Сөясеңме, сөймисеңме?», «Дон Жуан», «Җилкәнсезләр» спектакльләрен тәрҗемә итү ошый. Иң мөһиме: тамашачыга ошасын.

– Мәрьям, тормышыңда могҗизалар булганы юкмы?

– Авыр хәлләрдән чыгарга Ходай Тәгаләнең ярдәм итүе шул могҗизадыр инде. Ул безне сыный да, саклый да.

– Сиңа караганда, төскә-биткә матур, сабыр холыклы хатын-кызны ялгыз дип беркем дә әйтмәс. Яраткан кешене очрата алмаудан-мы, әллә кайчандыр андый егетне югалтуданмы ул ялгызлык?

– Бәлки әле очрамагандыр ул. Яшь чакта театрдан башка нәрсә күзгә күренми бит. Аннары яраткан кеше белән юллар аерылгач, башкага күз саласы килмәүдәндер дә.

– «Таш белән атсалар, аңа каршы аш белән ат» дигән әйтем сиңа туры киләме?

– Әйе, бу минем холкыма хас нәрсә. Миңа начарлык эшләсәләр дә кичерә беләм. Ул ана сөте белән кергәндер, күрәсең. Гадәт нинди мохиттә тәрбияләнүгә дә карый бит ул. Һәм ул гомернең ахырына кадәр сине озата бара. Кичерәм, чөнки ачу саклап яшәп булмый.

– Бүген синең алтын юбилееӊ. Аны ничегрәк билгеләп үтәсең?

– Кичен шул хөрмәткә сәхнәдә «Гөргөри кияүләре»н уйныйбыз.

Буада фестиваль тәгәлләнде

Буа Татар дәүләт драма театрында бу арада «Идел-Урал» фестивале узды. Ачылышта театрның директоры Раил Садриев киләсе елга аның халыкара фестиваль буларак узачагын әйтте. Беренче көнне үк тамашачы Коми республикасы артистларының уйнавын яратып карады. Башка көннәрдә алар Казахстан, Удмуртия, Калмыкия, Мари Эл, Башкортстан республикалары һәм башка төбәк театрлары белән таныштылар. Түбән Кама Татар дәүләт драма театры Чыңгыз Айтматовның «Анам кыры» әсәре буенча куелган спектакльне алып килгән иде. Тамашачы аның режиссер, Татарстанның атказанган сәнгать эшлеклесе Рөстәм Галиев тарафыннан куелышын, артистларның уенын аеруча яратып калды. Камаллылар «Диләфрүз» спектаклен алып барды. Курчак театрлары исә нәни тамашачыларга үз спектакльләрен тәкъдим итте.

– Бу фестиваль безнең өчен гаҗәп булды. Без тамашачыга зәвык тәрбиясе бирүне максат итеп куйган идек. Моңа ирештек дип саныйм, – диде театр тәнкыйтьчесе Нияз Игъламов.

Тамашачы ике атна дәвамында төрле театрларны карап, үзләренчә бәя бирде, рухи азык алды. Катнашучыларга дипломнар, истәлекле бүләкләр тапшырылды.

Күңелгә якын «Кыр казлары...»

Татарстан Милли китапханәсендә Татарстанның халык, Россиянең атказанган артисты Исламия Мәхмүтова тамашачылар белән очрашты. 53 ел гомерен сәхнәгә багышлаган артист үзенең тормыш юлын күздән кичерде. Татарстанның халык артисты Зөфәр Харисов хезмәттәшенең иҗатына тукталды. Исламия Мәхмүтова язган «Син бит минем бергенәм», «Мәхәббәт чишмәсе» спектакльләреннән өзекләрне үзе, кызы Лилия белән кияве Ринат Шәмсетдинов күрсәттеләр.

Кичәдә Исламия һәм Хәлил Мәхмүтовларга багышланган китап та тәкъдим ителде. Гадәттәгечә, тамашачы Исламия ападан «Кыр казлары артыннан» җырын сорап җырлатты.

Люция ГАЛИМҖАНОВА.

«Йолдызлык» – Балык Бистәсендә

Республика районнарында «Созвездие-Йолдызлык» фестиваленең төбәк этабы уза. 21 март көнне Балык Бистәсе мәдәният йортында Балык Бистәсе, Лаеш, Питрәч, Кукмара, Мамадыш районнарыннан килгән балалар җыр, бию, нәфис сүз остасы кебек юнәлешләрдә үзара көч сынашты.

2015 елда гына ачылган яңа мәдәният йортының «Созвездие-Йолдызлык»ны беренче тапкыр гына кабул итүе. Ләкин район «йолдызлык» хәрәкәте белән яхшы таныш. Узган ел районның «Рапсодия» бию коллективы – Гран-при, ә «Кама йолдызчыклары» беренче урын алып кайткан иде.

– Район җитәкчеләре буларак, без, балаларыбыз матуррак киенсен, яхшырак чыгыш ясасын, дип тырышабыз. Барысының да беренче урын аласы килә. Күрше районнардан килүчеләр дә бик көчле. Алар белән ярышу балалар өчен дә, безнең өчен дә зур стимул, – диде Балык Бистәсе муниципаль районы башлыгы Илһам Вәлиев.

Питрәч районының 1 Май бистәсендә яшәүче ун яшьлек Камилә Сәлимова «йолдызлык» сәхнәсенә беренче тапкыр ике яшендә күтәрелгән. Хәзер ул «Вокал-соло», «Конферанс» кебек номинацияләрдә лаеклы урыннар ала. Кызының иҗат белән кызыксынуын әнисе дә хуплый.

– Сәхнә аны чыдам булырга өйрәтә. Без аны бәйгеләргә җитәкләп йөртмибез, үзе тырыша. Конферанс булып чыгыш ясар өчен, текстларны да үзе яза, мин бераз гына төзәтмәләр кертәм, – ди кызның әнисе Алсу Гафурова.

Лаеш районының Кече Елга авылы кызы Илүзә Гыйниятова да алты яшеннән сәхнәдә. «Каурый» төркемендә халык биюләрен үзләштерә. Быел фестивальгә чуваш халык биюен әзерләгәннәр.

– Башка биюләрдән аермалы буларак, биредә кулларга акцент ясадык. Өйрәнүе авыр булмады, биюне ике ай куйдык. Киләчәктә үземнең дә хореограф буласым килә, – ди Илүзә.

Районадагы зона этапларын узган балалар апрель аенда Казан сәхнәсендә чыгыш ясаячак.

Алисә САБИРОВА.

ГАРАСАТ

«Мин – авыл малае. Бабаларымның тамыры мин белгән җиде буынга чаклы җиргә, авыл туфрагына тоташкан. Димәк, авыл – канда! Өстәвенә шәҗәрәмдәге бабаларымның иманнары бөек Ислам дине аша Ходайга барып тоташкан булган. Димәк, әлеге изге мәсләкле дин минем кан күзәнәкләрендә дә!..

Берәү булса, мин бу әсәремне кан белән яздым дияр иде...»

ГАБДУЛЛА ТУКАЙ ИСЕМЕНДӘГЕ ДӘҮЛӘТ ПРЕМИЯСЕНӘ КАНДИДАТ

Рецензия-бәяләмәне авторның әлеге сүзләре белән башлап китүем дөрес булыр. Сүз аның радиога биргән әңгәмәсендәге «Гарасат» әсәре хакында әйткәннәре турында бара. Мине бигрәк тә «кан белән яздым» дигән сүзләр әсәрләндерде. Чынлап та, автор һәрбер әсәренә дә бар җанын, күңелен салып яза, шуңа күрә алар ихлас, шул сәбәпле алар укучы тарафыннан табигый кабул ителә. «Зөләйха» кыйссасы повестена да карый ошбу сүзләр. Чөнки заманында «Идел» журналында басылган өч табаклы гына повестьның язмышы кызыклы булып чыкты. Автор әйтүенә караганда, аңа әле дә укучылардан ошбу бәян хакында хатлар килә. Әлбәттә, күбрәк хатын-кызлар яза һәм... һәм күбесе син әлеге бәяндә минем турыда язгансың, бу хакта кем сөйләде дип «бәйләнәләр» дә! Кызык хәл: әдәби әсәрдән күпләр үз язмышын эзләп утыра. Югыйсә, анда сүз гап-гади бер авыл кызының шәһәргә чыгып китеп, фахишәлек юлына басу тарихы, соңрак, аңына килеп, яшь кызларны мондый һәлакәттән коткарырга тырышуы хакында гына бара.

«Гарасат» роман-дилогиясенең дә язмышы алда әйтелгән бәяннеке кебек шактый кызыклы булырга охшап тора. Монда автор, үзе әйткәнчә, бер нәрсәне дә «бармактан суырмаган». Әлбәттә, чын сәнгать әсәре ул – югары кимәлдәге әдәби әсәр «Гарасат». Берничә ел элек автор, Татарстаннан куылган кулакларның язмышын өйрәнү максатыннан, Себергә бара. Һәм шунда аңа бер фотография биреп кайтаралар, артында адресы, исем-фамилияләр дә була. Ләкин тәгаен генә әлеге гаиләнең ахыргы язмышын белмиләр. Автор, Казанга кайткач, әлеге фотосурәтнең язмышы белән кызыксына башлый, адреста күрсәтелгәнчә, элеккеге Тәкәнеш (хәзер Мамадыш районына керә) ягына сәфәр чыга. Баксаң, ул авыллар хәзер Кукмара районына керә икән. Эзләнә торгач, гаилә тарихы ачыклана: Васига апа Миңнехановaның бабасы булган икән фоторәсемдәге кулак гаиләсе! Нәсел, шәҗәрә, геннар! Алар буынннан буынга күчеп бара. Бу шәҗәрәне дәвам иткән егетләр бүген без белгән Миңнехановлар!

Әлбәттә, бу шактый күләмле дилогиядәге бер кызыклы вакыйга, факт кына. Мин «Гарасат»ка тулаем бәя биреп тормастан, ул журнал варианты буларак дөнья күргәннән соң кайбер күренекле шәхесләрнең фикерләре белән генә чикләнергә уйлыйм. Менә алар: «Зиннур Хөсниярнең «Гарасат» роман-дилогиясе (икенче кисәкнең исеме – «Җирдә ниләр бар икән?») мине бик кызыксындырды. Өстәвенә Татарстан авыл хуҗалыгы министры, безнең хөрмәтле шәхесебез Марат Әхмәтов җитәкчелегендәге комиссия аңа конкурста беренче урынны да тәгаенләгән!»

«Автор авыр, әмма бик кирәкле, изге темага алынган. Дилогиянең беренче китабын укыганда («Хуш, авылым») минем кайчак «кара күзлек» тә киясе килгән урыннар булды. Андагы фахишәләр, бозык хатыннарның гамәлләре, укучы буларак, минем шактый эчне пошырды. Икенче китапны («Гарасат») укый башлагач, мин моны авторның махсус уйланган сәнгати алымы икәнлегенә төшендем. Чөнки беренче китапта ислам дине халык арасында бик киң таралып өлгермәгән, димәк, шулай булгач, тормышта төрле бозыклык та чәчәк аткан вакыт. Икенче китапта автор имам образы аша ислам диненнән укучысына тагын да тирәнрәк ачып күрсәтә, шуның белән берлектә, күңелне «тырнаган» төрле вакыйгалар да үзләреннән-үзләре юкка чыга.

Динебезнең асылын халкыбызның барлык катламнарына да югары сәнгать аша сеңдерүне дәвам итәргә кирәк. Аның фәлсәфәсе күрсәтелү дә шулай ук бик мәслихәт эштер. Бу нисбәттән дә шактый эш башкарылган. «Амин» диясе килә». Татарстан Диния нәзарәтенең Баш казые Җәлил хәзрәт Фазлыев.

«...Зиннур Хөсниярнең «Гарасат» романын мин аеруча кызыксынып укыдым.(...)...ул – «яңа татар романы» дип исемләнерлек бердәнбер әсәр». Дания Заһидуллина, академик.

«Мин, әдәби журнал баш мөхәррире буларак, «Гарасат»ны җентекләп укып чыктым.

Әйе, Аллаһу Тәгалә адәм баласын дөньяга иман белән китергән. Шул иманны саклауны исә бәндәнең үзенә тапшырган. Саклый аламы аны адәм баласы? Иманы иминме аның? Күренекле язучы Зиннур Хөснияр «Гарасат» романы-дилогиясендә әнә шул сорауларга җавап эзли. Әлеге әсәрне язу өчен автор бик күп укыган, архивларда казынган, Ислам дине кануннарын, Коръән сүрәләрен ныклап өйрәнгән. (Хәер, автор үзе әйтмешли, Коръәнне ахырынача өйрәнү өчен бер кешенең генә гомере җитми!) Аларның мәгънәсен тормыш фәлсәфәсе белән бергә үреп, Җир йөзендә яшәү кануннарының гаҗәеп синтезын тудырган һәм шуны үзенчәлекле образлар аша укучыга ирештерү юлларын тапкан. Мондый күләмле, киң пландагы эпик әсәр бүгенге татар әдәбиятында яңалык, хәтта вакыйга буларак бәяләнергә хаклы». Вакыйф Нуриев, язучы, «Казан утлары» журналының проза бүлеге мөхәррире, Абдулла Алиш исемендәге бүләк иясе.

«Гарасат» роман-дилогиясенә карата әйтелгән фикерләрне дәвам итәбез: «Татарның бөек әдибе Гаяз әфәнде Исхакый 1904 елда үзенең «Ике йөз елдан соң инкыйраз» исемле әсәрен бастырган. 2015 елны Зиннур әфәнде Хөсниярнең «Гарасат» исемле әсәре китап булып дөнья күрергә тора.

Бу ике мәҗмуга арасында 111 ел вакыт үткән. Бер гасырдан артык гомер дигән сүз бит ләбаса! Ләкин татар халкын борчыган, аның бәгырен талаган мәсьәләләр һаман да шул ук, кыскасы, эчтәлек бер, форма гына үзгәргән.

Исхакый – гасырның бер башында, Хөснияр – икенче, бирге башында. Ике әдип бик хакыйкый рәвештә, югары сәнгать дәрәҗәсендә хәят «прозасы»н тасвирлый.

Мәгълүм булганча, Гарасат яки Мәхшәр, бу дөнья тәмамлангач, ахирәттә урнашыр алдыннан кешеләр Ходай каршында җавап тота торган урындыр.

Бу әсәрнең «Гарасат» дип аталуы бер дә сәер түгел.Татар милләтенең бүгенге хәлләре өмет тә тудыра, хәвеф тә уята.

Өмет – Адәм баласы холкының бер гаҗәеп сыйфатыдыр: ул нәрсә булса да яңарырга, кабат терелергә, тормышны үзгәртеп дәвам итәргә омтыла, тырыша.

Хәвеф исә милләтнең киләчәге белән бәйле бер сыйфат: алда аның телен, гореф-гадәтләрен, авылын, динен нәрсә көтә?

«Гарасат»та татар халкының үткән тарихы, хәзерге заманы, киләчәге турында уйланулар тасвирланган. Хәзерге чор татар кешесенең дингә карашы, аның Аллаһы Тәгалә белән булган мөнәсәбәтләре гаять олы дәрәҗәдә тәфсилләп, ничек бар, шулай итеп күрсәтелгән. Бер үк вакытта ул фәлсәфи әсәр дә, тарихи караш та, дини бәяләмә дә, киләчәкне фаразлап карау да. Башкача әйткәндә, «Гарасат»ны хәзерге татарлык, бүгенге Татар дөньясының энциклопедиясе (бәлки, милләтнең программасыдыр?) дип атап була!...

Зиннур әфәнде Хөсниярнең «Гарасат»ы гади әсәр түгел, киресенчә, «Гарасат» – нык катлаулы дилогия. Аның барча фикерләре белән дә килешеп булмый торгандыр бәлки, әмма «Гарасат» белән танышу укучыга ул фикерләрне тулысынча кабул итү шартын куймас.

Һичшиксез, «Гарасат» үз укучысын табачак, татар укучысы исә үзе өчен «гарасат» ачачак.

Кыскасы, Хөсниярнең «Гарасат» дилогиясен татар дөньясы олуг бер вакыйга, чыннан да, яңа татар романы буларак кабул итәр дип ышанам». Татарстан Җөмһүрияте Изге Коръән вә Пакь Сөннәт өйрәнү үзәге баш мөдире Фәрид хәзрәт Сәлмән.

Безнең татар әдәбиятында соңгы елларда авыл тормышын болай фәлсәфи рәвештә тасвирлап язган язучы юк иде әле. Зиннур Хөсниярнең яңа романы авылның үткәнен һәм бүгенгесе генә түгел, аның киләчәге хакында да! Авылда бүген дә «самородоклар» күп, аларга бары тик мөмкинлек кенә бирергә кирәк! Аннан соң ни генә әйтсәң дә, авыл кичәге хәлендә яши алмый инде, ул үзе генә түгел, кешеләре дә үзгәрергә тиеш. Ничек? Бу сорауга Зиннурның романыннан укучы үзе теләгән җавапны таба ала.

Зөмәрә ҖИҺАНШИНА.

Укытучылар гел камилләшүдә

Мәктәпләрдә иң озын, иң авыр өченче чирек тәмамланды. Инша, контроль эшләрдән арыган укучылар, язгы көннәренең матурлыгын күреп калу өчен, каникулларга таралышты. Ләкин ял ул балалар өчен генә. Укытучыларга каникул – тәҗрибә уртаклашу, өйрәнү өчен менә дигән вакыт. Балык Бистәсенең татар теле һәм әдәбияты мөгаллимнәре дә, аны файдалы уздырырга теләп, район үзәгендәге 1нче гимназиягә җыелдылар һәм яңа технологияләрнең шәхесне формалаштырудагы роле турында уртага салып сөйләшергә булдылар.

Әйе, бүгенге көн укытучысы акбур тоткан мөгаллим генә булып кала алмый. Ул фән-техника казанышларын үз эшендә дөрес куллана белеп, укучыларның фәнгә кызыксынуларын арттырырга һәм белемнәрен тирәнәйтергә тиеш. Район үзәгендә урнашкан 1нче гимназия бу эштә үрнәк булып торырлык. Районда гына түгел, республикада да алдынгы урыннарда бара ул. Гимназиянең 60 мөгаллименең 13е – югары, 27се I категориягә ия, ике укытучы «Татарстанның атказанган укытучысы» дигән мактаулы исемне йөртә. Нәкъ менә шундый тәҗрибәле остазлар семинарга килгәннәргә осталык дәресе күрсәтте дә инде. Кичә үзләре укытучы булып балаларга белем биргәннәр бүген төркемнәргә бүленеп, парта артына утырып, Сингапур ысулы белән, Әмирхан Еникинең «Матурлык» хикәясен тагын бер тапкыр «сүтеп җыйдылар». Бер дәрес эчендә укучыларга матурлыкның йөздә-киемдә түгел, ә күңелдә икәнен исбатлап кына калмадылар, туган телебезгә, әдәбиятыбызга мәхәббәт тәрбияләргә дә тырыштылар. Ачык дәрес уздыру җиңел эш түгел. Ә монда Казаннан килгән мәртәбәле кунаклар: озак еллар Татарстан мәгарифен җитәкләгән министр Васил ага Гайфуллин, танылган археолог галим Фаяз Хуҗин, «Мәгариф» журналы хезмәткәре Таһир Сабирҗанов һәм мин фәкыйрегез алдында ачылырга туры килде. Ләкин кунаклар тәнкыйть күзлеге аша түгел, дустанә хуплап карадылар дәресләрне. Мәгълүмат диңгезендә муеннан баткан бүгенге заман укучысында күптән язылган әдәби әсәрләргә кызыксындыру уяту өчен, укытучыга шактый тырышлык куярга, әзерләнергә кирәк. Килгән кунаклар мөгаллимнәрнең шул тырышлыкларын, үз фәннәрен яратуларын күреп, аларның укучылары өчен сөенеп утырды. Әйе, күңелләр матурлыгы, әдәп-әхлак турында иң күп сөйләнелә торган дәрес ул – әдәбият. Нәкъ менә шул дәресләрдә замана укучысы күңелендә кешелек сыйфатлары тәрбияләргә мөмкин дә инде. Юкка гына әдәбиятның тамырында әдәп сүзе ятмый шул.

Йолдыз ШӘРАПОВА.

«Каурый каләм эзеннән...» Сембергә

ИҖАДИ СӘФӘР

Татарстаннан читтә яшәүче татарлар башкалабыз Казанга кыйбла итеп, өмет белән багалар. Үзләренең эш-гамәлләрен, иҗат сәгатьләрен аңа карап дөреслиләр. Татарстанда яшәүче милләттәшләребез моны яхшы аңлый һәм һәрдаим булдыра алган кадәр ярдәм кулы сузарга тырыша. Ут күршеләребез Сембер төбәгендәге татар язучыларының «Каурый каләм эзеннән..» дигән өченче өлкә форумы да шушы дуслык-хезмәттәшлекнең матур мисалы.

Ике елга бер тапкыр үткәрелүче җыенга каләм ияләре генә түгел, ә татар авылларындагы китапханәчеләр һәм татар теле укытучылары да чакырылган. Форумда Татарстан Язучылар берлеге рәисе урынбасары Расыйх Сабирҗанов, шагыйрәләр Гөлзада Бәйрәмова һәм Йолдыздан торган делегация катнашты. «Каләм тоткан хур булмас» дигән безнең бабайлар һәм китап-каләмгә гомер бакый изге итеп караганнар. Кулына каләм алып, хисләрен ак кәгазьгә тезеп, күбрәк күңелләргә җиткерергә теләгән автор өчен китап, баласы шикелле үк, кадерле, газиз. Сембер язучылары да бу яктан искәрмә түгел. Алар да китапның гомере кешенекенә караганда озынрак икәненә ышаналар һәм үз хис-фикерләрен ничек тә булса «ташка басып» калдырырга тырышалар. Шуңа да каләм әһелләре бергә җыелгач, билгеле инде, сүз республикадан читтә яшәп иҗат итүче авторларның китапларын Казанда бастыру, шулай ук Татарстан Язучылар берлегенә кабул итү шартлары турында да барды.

Сембер язучыларының форумы талантлы якташлары Сәхаб Урайскийның «Син кайтмадың» җыры белән башланып китте. Быел татарның танылган шагыйре Сәхаб Урайскийның туына – 110 ел. Җыен шагыйрь истәлегенә багышланды. Әлеге җырны башкарган Җәмилә Мифтахова үзе дә шигырьләр яза икән. Сембер төбәге шигъри күңелле кешеләргә бай булып чыкты. Берсеннән-берсе затлы, саллы китаплар дәлил моңа. Дөресен әйтергә кирәк, Татарстан язучыларының байтагы мондый китаплар турында хыяллана гына әле. Әсәрләрнең сыйфаты турында да шактый сүз алып барырга булыр иде. Кеше җанына үтеп кереп, аны дәваларлык шигырьләр язу өчен тәҗрибәле язучылар белән остаханәләр оештырганда, аларның киңәшләрен алганда, ул каләмдәшләребезгә файдага гына булыр иде. Аларның өйрәнәселәре, камилләшәселәре бик күп. Мин моңа узган ел Ульяновск шәһәренең 17нче милли китапханәсендә Габдулла Тукайга багышлап уздырылган кичәдә бер инанган идем инде.

Сембер төбәге белән безнең Татарстан Язучылар берлеген күптәнге дуслык берләштерә. Култамгалы китаплар да шуны раслап тора. Форум уза торган мәдәният үзәге фойесына татар язучыларының култамгасы куелган 100гә якын китабыннан күргәзмә эшләгәннәр иде. Алар арасында бүген инде татар әдәбияты классиклары булган Әмирхан Еники, Мөхәммәт Мәһдиев, Туфан Миңнуллин китаплары да бар. Китап киштәсендә дәүләт һәм җәмәгать эшлеклеләре: Минтимер Шәймиев, Ринат Мөхәммәдиев, Разил Вәлиев, Роберт Миңнуллин китаплары белән дә танышырга була иде.

Шәһәрнең 17нче милли китапханәсендә татар китапларын укучы 200дән артык кеше теркәлгән. Кызганыч, барысы да олы яшьтәгеләр, ди. Балаларны китапларга якынайту өчен китапханәчеләр мәктәпләргә еш чыгалар икән. Бүгенге очрашуга да әби-бабайлар үзләренең оныкларын алып килсә, сабыйлар да галиҗәнап каләмнең бөеклеген аңлап, белеп китәрләр һәм иҗатка тартылырлар иде дип уйланып утырдык без.

Ульяновск татар язучылары берләшмәсе рәисе Равил Шәфигуллин төбәкләрендә каләм тибрәтүчеләрнең саны арта баруын сөенеп хәбәр итсә дә, мәктәпләрдә татар телен өйрәтүдәге бүгенге вазгыять дәвам иткән очракта, киләчәктә китап укучыларның да, каләм тотучыларның да саны күпкә кимеячәк, дип белдерде. Равил әфәнде – гомеренең шактый өлешен туган яктан читтә – Ерак Көнчыгышта сагынып-саргаеп яшәгән кеше. Туган яктан иң кадерле бүләк итеп аңа күкчәчәкле арыш учмасы алып кайтканнар. Бүген каләм тибрәтүчеләрнең күбесе бай тормыш юлы узган. Тема эзләп интегә торган түгелләр.

Форумда чыгыш ясаучыларның байтагы соңгы елларда республикадан читтә яшәп иҗат итүчеләрдән Татарстан Язучылар берлегенә алынучыларның саны бермә-бер кимүе хакында әйттеләр. Анда керер өчен зур сират күпере узып, Тукаебыз әйтмешли, «җиде корбан чалырга кирәк» диделәр алар. Шул киртәләрне уңышлы узып, Казанда байтак комиссия утырышларында каралып, иҗади лабораторияләрдә җиз иләктән үткәрелеп, Сембер шагыйре Шәфикъ Иматдинов Татарстан Язучылар берлегенә кабул ителгән. Ул – Сембер төбәгеннән Татарстан Язучылар берлеге әгъзаларының дүртенчесе. Форумда аңа тантаналы төстә таныклык тапшырылды. Өлкәнең Сабан туе да, бер генә зур чарасы да Шәфикъ әфәндедедән матди ярдәменнән башка узмый икән. Ул әле Татарстан матбугатына да бераз булышырга вәгъдә бирде.

Ульяновск өлкәсендә бүген 50дән артык язучы исәпләнә. Димәк, Татарстан Язучылар берлегенең Сембер бүлекчәсен ачу да көнүзәк мәсьәлә булып калкып килә. Шәхсән мин бу хәбәргә сөендем. Чөнки кеше кулына каләм алган икән, аның тирә-яктагыларга әйтер фикере, сүзе бар. Димәк, ул бер нәрсәгә дә битараф түгел. Иманым камил, ул тел, дин сагына да басачак.

Сембер төбәге бу яктан бик күпләргә үрнәк. Милли мәдәни үзәкләрен тынгысыз Апас егете Рәмис Сафин җитәкли. Ул, милләттәшләребез Татарстаннан читтә ятим булып нәүмизләнеп яшәмәсеннәр дип, бөтенесен дә эшли. Моның өчен вакытын да, көчен дә кызганмый. Милли мәдәни үзәк урнашкан бинада музей да ачып җибәргәннәр. Ачылышына Сембер губернаторы да килгән. Музей Сембер төбәгеннән чыккан атаклы кешеләргә багышланган. Һәркемдә Ватаны һәм халкы өчен горурлык хисләре уятырлык.

«Каурый каләм эзеннән...» форумының азагында без, Татарстан һәм Ульяновск өлкәсе язучылары, бергәләп татар мәдәнияте үзәге каршында куелган әдәбиятыбызның нигез ташы Кол Гали һәйкәленә чәчәкләр салдык.

Төшке аштан соң, өлкәдә бара торган татар театры фестивалендә катнашучылар, Ренат Харисның авылдашлары кәшәлеләр тарафыннан куелган Данил Салиховның «Хатын түгел, аждаһа» спектаклен карап кинәндек. Җирле артистларның да, тамашачыларның да ихласлыгы сокландырды, семберлеләрнең шулай күңелле һәм милли рухта яшәп ятулары сөендерде.

Йолдыз ШӘРАПОВА.

24 МАРТ – ТУБЕРКУЛЕЗГА КАРШЫ КӨРӘШ КӨНЕ

Алексей Алексеев:

«БУ АВЫРУДАН ТУЛЫСЫНЧА ТЕРЕЛЕП БУЛА»

gp6-chelny.ru

Татарстанда былтыр туберкулездан үлүчеләр санын 6,6 процентка киметә алганнар. Әмма бу йогышлы инфекция – үлемгә китерүче – дөньяда иң еш очрый торган ун авыру исемлегендә кала бирә. «Татар-информ»да узган матбугат конференциясендә туберкулезны кисәтү, аңа каршы көрәш хакында сөйләштеләр.

Эльвира МОЗАФФАР

ФЛЮОРОГРАФИЯ КИРӘК

Роспотребнадзорның Татарстан идарәсе җитәкчесе урынбасары Любовь Авдонина әйтүенчә, бу авыру электән мәгълүм.

– Халык телендә ул чахотка буларак билгеле. Бу авыруны рәссамнар, язучылар да үз әсәрләрендә чагылдырганнар. Антон Чехов, Виссарион Белинский, Фредерик Шопен кебек күренекле шәхесләр чахотка корбаны булганнар. Авыру кеше, дәваланмаган очракта, әлеге инфекцияне елына 15 кешегә йоктырырга сәләтле. Шуңа да һәр кешегә даими флюорография тикшерүе узарга кирәк. Туберкулезны күп очракта (56 процент) нәкъ менә әлеге алым ярдәмендә билгелиләр, – ди Любовь Авдонина.

Туберкулез авырулы кеше чынлап та башкалар өчен куркыныч тудыра. Микроблар күп очракта авырудан сәламәт кешегә тын юллары аша йога. Кеше йөткергәндә, төчкергәндә, микроблар алты метрга кадәр тарала. Хәтта сөйләшкәндә дә, алар төкерек белән һавага чыга һәм башка кешегә сулыш юлы аша үтеп керергә мөмкин. Туберкулез таякчыклары авыру тоткан предметларда да саклана, алар салкынга да түзем. Хәтта 10 градус суыкта да үлмиләр. Аның каравы, кайнатканда һәм туры кояш нурлары тәэсирендә микроб тиз һәлак була. Бактерияләрне үтерә торган махсус лампалар да бу микробларны юк итәргә сәләтле. Гаиләдә ачык формадагы туберкулез авырулы кеше булганда, шәхси гигиена таләпләрен аеруча үтәргә кирәк.

Соңгы елларда табибларны авыруның ике яшькә кадәрге сабыйларда еш ачыклануы борчый. Республика туберкулезга каршы клиник диспансерның баш табибы урынбасары Рәмзия Фатыйхова сүзләренчә, бу беренче чиратта, әти-әнинең битарафлыгы, игътибарсызлыгы аркасында килеп чыга.

– Еш кына әти-әни тикшеренми, флюорография узмый, нәтиҗәдә, авыру сабыйга күчә, шуңа да яңа туган бала, авырлы хатын-кыз янәшәсендә яшәүчеләргә чиратсыз флюорография тикшерүе узарга кирәк, – дип кисәтә Рәмзия Фатыйхова.

Дөрес, сулыш юлына туберкулез микроблары кергән һәрбер кеше дә авырый дигән сүз түгел. Кешенең иммунитеты көчсезләнгән очракта, туберкулез таякчыклары үрчергә һәм үпкәдә ялкынсыну башланырга мөмкин. Аеруча тәмәке тарткан, наркотиклар кулланган, эчкече кешеләрнең һәм шикәр чире, ашкайнату органнары авырулары булганнарның туберкулезны йоктыру куркынычы арта. Туберкулез таякчыгы ачыкланган кешеләрнең һәр бишенчесе – ВИЧ-инфекцияле. Былтыр республикада чит илләрдән килгән гражданнарның 37сендә авыру теркәлгән.

Шунысы да бар: авыруның беренчел билгеләре сизелми. Кайбер очракта ул җиңелчә генә узып, хәтта авырган кеше аны үзе сизми дә калырга мөмкин.

– Бүгенге көндә туберкулез авыруыннан тулысынча терелеп була. Ләкин диагнозны иртәрәк, авыруның башлангыч чорында ук кую кирәк. Туберкулезның җиңел формасын өч-алты ай эчендә дәваларга мөмкин. Кызганыч, 30 яшькә һәр кеше дә диярлек туберкулез таякчыгы йоктыра. Ул таякчыклар үрчемәсен өчен вакытында тикшеренергә, флюорография үтәргә кирәк. Бу алым ярдәмендә үпкә ялкынсынуы, үпкә рагы, киста, яман булмаган шеш кебек башка авыруларны да ачыкларга мөмкин, – ди Республика туберкулезга каршы клиник диспансерның баш табибы Алексей Алексеев.

МАНТУ УРЫНЫНА ДИАСКИНТЕСТ

Бала тудыру йортларында туган сабыйга өченче, җиденче көндә, туберкулезны кисәтү максатларында, БЦЖ-М вакцинасы ясала. Балаларда туберкулез инфекциясе организмда бармы-юкмы икәнен манту реакциясе буенча белеп була. Тик ата-аналар арасында мантудан баш тартучылар да бар. Еш кына: «Балада мантуга карата аллергия, әлеге алым дөрес нәтиҗәләр бирми», – дип зарлана әти-әниләр. Чынлап та, балада аллергия күзәтелсә яки ул цитруслы, баллы берәр нәрсә ашаган булса, кулына инфекция эләксә, укол урыны кызарырга, ялкынсынырга мөмкин. Шул сәбәпле хәтта хастаханәдә фтизиатрга исәпкә баскан балалар да бар. Андый балаларның ата-анасына да планнан тыш флюорография ясатырга кушалар. Ахырдан еш кына нәтиҗә ялгыш булып чыга. Боларны истә тотып, манту урынына диаскинтест алымы кулланыла башлаган.

– Хәзер алты-җиде яшькә кадәр манту ясала, ә сигез яшьтән 17 яшькә кадәр диаскинтест кулланыла. Икесе дә сәламәтлек өчен куркынычсыз. Әгәр дә ата-аналар кайбер сәбәпләр аркасында, бу прививкалардан баш тарта икән, рентген тикшерүе узарга була. Шулай ук махсус кан анализы (T-SPOT. TB) тапшырырга да мөмкин. Әмма бу анализ түләүле. Манту, диаскинтест нәтиҗәсе булмаса, балаларны бакчага, мәктәпкә дә алмыйлар, – дип искәртә Рәмзия Фатыйхова.

Бөтендөнья сәламәтлек саклау оешмасы тәкъдиме белән, 24 март көнне күп кенә илләрдә, шул уңайдан Россиядә дә туберкулезга каршы көрәш көне уздырыла. Быелгы чара «Туберкулезны бергәләп җиңик: берәү дә игътибарсыз калмаячак» шигаре астында уза. Бу көнне Казанда, республиканың башка районнарында туберкулез белән көрәшкә багышланган чаралар узачак. Бу уңайдан Роспотребнадзорның Татарстан идарәсе «кайнар телефон» линиясен дә булдырды. Кызыксындырган, борчыган сорауларны **8(843)238-21-74** телефоны аша юлларга була.

– Ничек кенә булмасын, туберкулез белән көрәшне үзебездән башлыйк. Соңгы тапкыр кайчан флюорографиядә булганны искә төшерик тә ел саен сәламәтлегебезне тикшертеп торыйк, – ди Любовь Авдонина.

1882 елны немец галиме Роберт Кох туберкулез авыруын тудыручы микробларны микроскоп аша күрә. Шул рәвешле туберкулезның кешегә ничек йогуын ачыклыйлар. Микробны ачкан галим хөрмәтенә аларны Кох таякчыклары дип тә атыйлар. 1993 елда Бөтендөнья сәламәтлек саклау оешмасы туберкулезны глобаль проблема дип атый. 1997 елдан бирле 24 март – Туберкулезга каршы көрәш көне дип билгеләп үтелә. Әлеге датаның символы – ромашка чәчәге.

СОРАУ-ҖАВАП

Флюорографияне елга ничә тапкыр ясатырга кирәк? Аны кайда бушлай ясыйлар?

Айрат Фатыйхов,
Казан.

Флюорографиягә ике елга бер төшәләр. Шул ук вакытта, авыруның таралу дәрәҗәсенә карап, төрле җирдә төрлечә тикшеренергә туры килә. Әйтик, Тәтеш, Кама Тамагы, Әгерҗе, Яшел Үзән, Әлмәт, Буа районнарында авыруны йоктыручылар саны гомумреспублика күрсәткечләреннән югарырак. Шуңа да биредә яшәүчеләргә ел саен тикшерү узарга киңәш ителә. Авыру ачыкланган кешеләргә тикшерену, дәвалануны табиб билгели. Флюорография аппаратлары булган сырхауханәләрдә әлеге хезмәт бушлай башкарыла. Теләгән кеше Республика туберкулезга каршы клиник диспансерның Шаляпин урамындагы филиалына килеп тә ясата ала.

Былтыр сырхауханәләрдә диаскинтест ясамыйлар иде. Хәзер бу проблема хәл ителдеме?

Алсу Гыйсмәтуллина,
Казан.

2015 елдан сырхауханәләрдә диаскинтестлар кулланыла башлады. Балага сигез яшь тулгач, манту урынына диаскинтест ясауларын үтенә аласыз. 2015-16 елларда чынлап та сырхауханәләрнең бу вакцина белән тәэмин ителешендә финанс белән бәйле рәвештә проблемалар булды. Быел исә бу өлкәгә бюджеттан акча бүлеп бирелде, хәзер исә туберкулез таякчыгының организмда булу-булмавы турында тулы мәгълүмат бирә торган прививка һәр сырхауханәдә дә бар.

ҮРНӘК

«Акча санау эш булмаган икән»

– Мондый эш бүтән беркайда да юктыр. Кызганыч, бу өлкәгә соң килдем. Моңа кадәр акчадан башканы белмәгән булганмын икән, ә монда кайсы документны кулга алсаң да, үзе бер язмыш, үзе бер тарих, – ди Азнакай ЗАГС бүлеге җитәкчесе Әлфинур Хәйретдинова.

Моңа кадәр башта сәүдә системасында – экономист, 15 ел банкта – касса операцияләре җитәкчесе, аннан җиде ел район финанс бүлегендә бюджет буенча экономист булган кеше ни дисен соң? Чыннан да, биредә бөтенләй икенче дөньяга килеп эләгә ул. Әмма озак та үтми, холык-фигыленә нәкъ менә шундый эш кирәк булуына тиз төшенә. Халык та үз итә. Гади, ипле, тәмле телле кешене кем яратмасын соң? Ә бит нинди генә четерекле проблемаларны хәл итәргә туры килми аңа. Шуларның иң җанга үткәне – аерылышучылардыр, мөгаен. Гаиләне таркатмыйча саклап калу өчен ниләр генә эшләп карамый алар. Кара-каршы утырып бергә дә, аерым-аерым да сөйләшүләр, үгетләүләр өстенә, ике якның да әти-әниләре белән очрашулар, психолог чакырулар инде бер системага әйләнгән. Һәрберсенә, үз баласы белән сөйләшкәндәй, төпле киңәшен бирә мондый очракта Әлфинур ханым. Эшенең нәтиҗәсе бар – шунысына сөенеп бетә алмый.

Моннан элек «Картым өч тапкыр: «Талак-талак!» – дип әйтте дә яшәргә балаларга чыгып китте. Зинһар, бабаемны кире кайтарырга ярдәм итегез», – дип, 70ен түгәрәкләүче бер әби килә аңа. Монысы инде көн дә була торган хәл түгел, шулай да, йомшак кына итеп аңлатып, үгетләп дуслаштыра Әлфинур ханым аларны.

Яңа өйләнешүче яшь парлар да башта махсус «программа» үтә. Табибта да булалар, дин әһелләренең үгет-нәсыйхәтләрен дә тыңлыйлар, 50-60 ел тату гомер итүчеләрне зурлаган кичәләргә махсус кунак буларак та чакырылалар.

Соңгы вакытта үзен баш димче ролендә дә сыный Әлфинур Хәйретдинова. Монысы исә район ЗАГС бүлеге каршында «Ак калфак» татар хатын-кызлары оешмасының «Пар канатлар» клубы кысаларында башкара торган вазифасы. Беркемгә дә сер түгел, авыл җирләрендә, яше 30дан артса да, үз тиңен таба алмаган егет-кызлар шактый. Менә шуларның бөтенесен бергә чакырып, һәр җомга саен күңелле очрашу кичәләре үткәрәләр, уеннар оештыралар, чәй табыннары коралар, бергә-бергә чишмә буйларына чыгалар Азнакайда. Мондый чараларда 30 кешедән дә ким булганы юк, диләр. Әлбәттә, буйдакларның үз гаиләләрен булдырасы килү – табигый. «Ак калфак» димчеләре ярдәме белән, инде биш парны кавыштырганнар.

Менә шулай гаилә кыйммәтләрен барыннан да өстен куеп, кеше өчен җан атып, янып-көеп йөрер булсаң, әлбәттә, иң башта үз куышыңда тәртип хөкем сөрергә тиеш. Бу яктан Әлфинур ханымның җаны тыныч. Ире Мансур Камәртдин улы ир солтаны – гомер буе кеше күз алдында, җитәкче урыннарда эшли. «Гаиләдә ир-ат та, хатын-кыз да үз урынын белергә тиеш. Иреңә ягымлы гына итеп, матурым, җаным дип кенә торсаң, ул моны меңе белән кайтара», – ди инде үзе дә тәмам психолог булып беткән ханым. 31 ел бергә яшәгән каенанасы Сания апа да, нәкъ менә шушы иплелеге өчен, кызым гына дип торган да инде аңа. «Эх кызым, бик тату, әйбәт яшәдек, шундый рәхәт чаклар булды», – дигән ул, килененә бәхиллеген биреп. Гомернең акканы сизелмәгән дә шул, бер-бер артлы үзләре кебек итагатьле ике кыз – Чулпан белән Венера да үсеп җиткән. Алар да, әти-әниләре кебек, финанс-икътисад институтын тәмамлаган. Хәзер инде дәү әти белән дәү әнине сөендереп, оныклары Әминә һәм Сәидә үсеп килә. Буа районының Иске Суыксу авылында туып үссә дә, Азнакайда үз кеше булган бу ханымның шушы көннәрдә, мөгаен, телефоны тынып тормыйдыр. Гомер бәйрәме белән котлап, барысы өчен дә рәхмәт җиткерүчеләр аз булмастыр аңа. Әйтерлекләре бар шул!

Расиха ФӘИЗОВА.

Реклама
Требуются водители кат. C, D, E, автослесари. Вахтовый метод, зарплата сдельная.
Тел.: 8-937-581-22-01, 8-906-117-15-12 (водители), 8-917-918-10-98 (слесари), (8552) 46-67-18.

Чайнворд

«Автомобильләр»

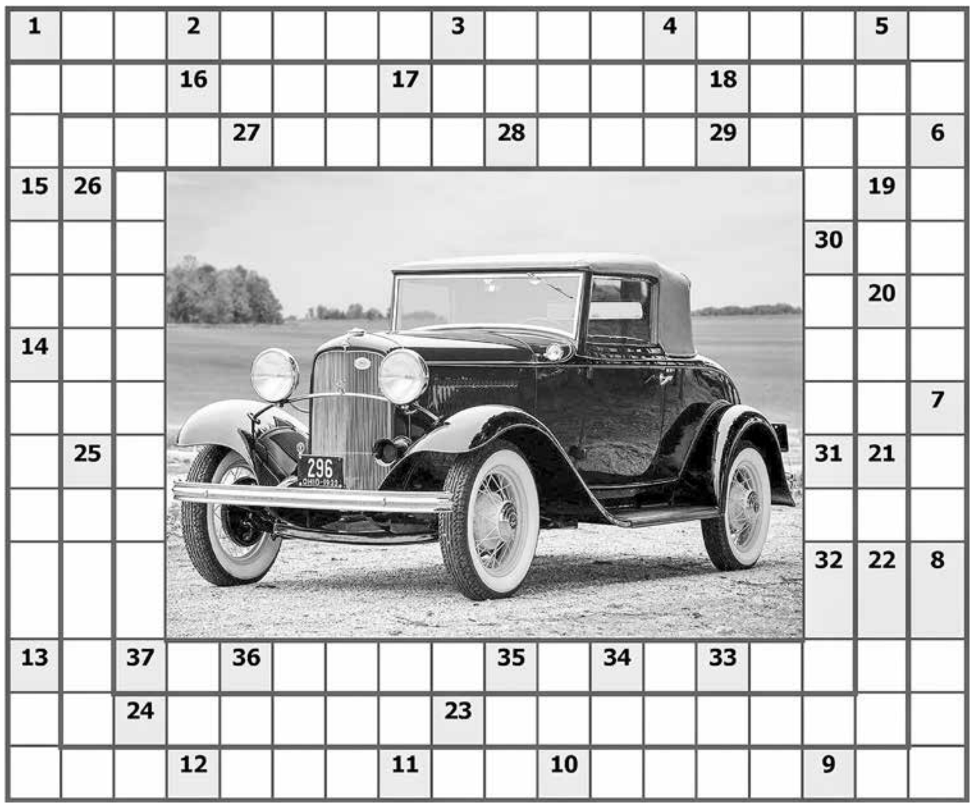

Нияз Бишбалта төзеде.

1. 1899 елда нигез салынган Италия автомобиле.
2. 1937 елда нигез салынган Япония автомобиле.
3. 1993 елдан Австрия автомобиль промышленносте чыгара башлаган машина.
4. 1984 елда нигез салынган Япония автомобиле.
5. 1909 елдан Германия автомобиль промышленносте чыгара башлаган машина.
6. 1995 елдан Венгрия автомобиль промышленносте чыгара башлаган машина.
7. 1937 елдан Швеция автомобиль промышленносте чыгара башлаган машина.
8. 1954 елдан Болгариянең Ловеч шәһәрендә чыга башлаган машина.
9. 1933 елда нигез салынган Япония автомобиле.
10. 2004 елдан Ниссан компаниясе чыгара башлаган автомобиль.
11. 1982 елдан Бангладешта чыга башлаган машина.
12. 1961 елдан 1991 елга кадәр Германия автомобиль промышленносте чыгарган машина.
13. 1954 елда Япония чыгара башлаган машина.
14. 1977 елдан бирле Миасс шәһәрендә чыга торган йөк автомобиле.
15. 1989 елдан Япония чыгара башлаган машина.
16. 1966 елда Иран чыгара башлаган машина.
17. 2004 елда Португалия чыгара башлаган автомобиль.
18. 1963 елдан Төркиядә чыга башлаган автобус.
19. 1976-1997 елларда Латвиядә чыгарылган микроавтобус.
20. 1903 елдан бирле АКШ чыгара торган машина.
21. 1933 елдан бирле Голландия чыгара башлаган машина.
22. 1933 елдан Германиядә А.Гитлер күрсәтмәсе буенча чыгарыла башлаган машина.
23. 1935 елдан Германиядә чыгарыла башлаган автобус.
24. 1977 елдан Венесуэла һәм Филиппин чыгара башлаган машина.
25. 1909 елдан Япониянең Сидзуока префектурасында чыга башлаган машина.
26. 1975 елдан Италиянең Турин шәһәре чыгара башлаган йөк машинасы.
27. 1976 елда Румыниядә чыга башлаган машина.
28. 1850 елда коляскалар чыгарган Чехия компаниясе 1897 елда атаклы автомобильләр чыгара башлый.
29. Филиппин чыгара башлаган машина.
30. 1976 елдан бирле Татарстанда чыга торган йөк автомобиле.
31. 1988-1994 елларда Россия Федерациясендә чыгарылган йөк машинасы.
32. 1966 елдан бирле Россия Федерациясенең Тольятти шәһәрендә чыга торган автомобиль.
33. 1921-1931 елларда чыгарылган беренче совет йөк машинасы.
34. 1987 елдан башлап Тольятти шәһәрендә чыга торган автомобиль.
35. 1966-1997 елларда Төркиядә чыккан автомобиль.
36. 1945 елдан бирле Украинаның Львов шәһәрендә чыга торган автобус.
37. 1960 елдан бирле Украинаның Запорожье шәһәрендә чыга торган автомобиль.

Җаваплар.
1.ФИАТ **2.**Тойота **3.**Амуза **4.**Акура **5.**Ауди **6.**Икарус **7.**СААБ **8.**Балкан **9.**Ниссан **10.**Нота **11.**Афтаб **12.**Баркас **13.**Субару **14.**Урал **15.**Лексус **16.**Сайпа **17.**Астерио **18.**Отокар **19.**РАФ **20.**Форд **21.**ДАФ **22.**Фольксваген **23.**Неоплан **24.**Норкис **25.**Сузуки **26.**Ивеко **27.**Олткит **28.**Татра **29.**Ардак **30.**КАМАЗ **31.**ЗиЛ **32.**Лада **33.**АМО **34.**ОКА **35.**Анадол **36.**ЛАЗ **37.**Запорожец.

АФИША
3-9 АПРЕЛЬ

Г.КАМАЛ ИСЕМЕНДӘГЕ ТАТАР ДӘҮЛӘТ АКАДЕМИЯ ТЕАТРЫ

(ТАТАРСТАН УРАМЫ, 1)

3 апрель Разил Вәлиев юбилей кичәсе
Башлана: 18.00
Билет бәясе: 200-1200 сум
4 апрель «Агыла да болыт агыла...» (Х.Туфан, Т.Миңнуллин)
Башлана: 19.00
Билет бәясе: 300-350 сум
7 апрель «Ак калфагым төшердем кулдан» (И.Юзеев)
Башлана: 19.00
Билет бәясе: 250-1500 сум
8 апрель «Исәнме, улым!» (Б. Абдураззоков)
Башлана: 17.00
Билет бәясе: 300-350 сум
8 апрель «Ак калфагым төшердем кулдан» (И.Юзеев)
Башлана: 18.00
Билет бәясе: 250-1500 сум
9 апрель «Ут күршеләр» (С.Юзеев)
Башлана: 18.00
Билет бәясе: 200-1200 сум

К.ТИНЧУРИН ИСЕМЕНДӘГЕ ТАТАР ДӘҮЛӘТ ДРАМА ҺӘМ КОМЕДИЯ ТЕАТРЫ

(ГОРЬКИЙ УРАМЫ, 13)

4 апрель «Кияүләр» (К.Тинчурин)
Башлана: 18.30
5 апрель «Беренче мәхәббәт» (И.Гали)
Башлана: 18.30
8 апрель «Сүнгән йолдызлар» (К.Тинчурин)
Башлана: 17.00
9 апрель «Эх, алмагачлары!» (Ш.Фәрхетдинов)
Башлана: 17.00
Билет бәясе: 300-1000 сум

«ӘКИЯТ» КУРЧАК ТЕАТРЫ

(ПЕТЕРБУРГ УРАМЫ, 57)

5 апрель «Не хочу, не буду»
Башлана: 11.00
(Сахалинск курчак театры гастрольләре)
7 апрель «Мы летели на диване...»
Башлана: 11.00, 13.00
8 апрель «Я люблю Вас, Ромашка»
Башлана: 10.00, 11.30
8 апрель «Мы летели на диване...»
Башлана: 13.00, 15.00
9 апрель «Я люблю Вас, Ромашка»
Башлана: 10.00, 11.30
9 апрель «Мы летели на диване...»
Башлана: 13.00, 15.00
Билет бәясе: 250-600 сум

Г.ТУКАЙ ИСЕМЕНДӘГЕ ТАТАР ДӘҮЛӘТ ФИЛАРМОНИЯСЕНЕҢ КОНЦЕРТ ЗАЛЫ

(ПАВЛЮХИН УРАМЫ, 73)

3 апрель Рафил Җәләлиев белән Эльмира Гыйльфанова концерты
Башлана: 18.30
Билет бәясе: 400-800 сум

УНИКС

(ПРОФЕССОР НУЖИН УРАМЫ, 2/27)

3 апрель Ришат Төхвәтуллин концерты
Башлана: 18.30
Билет бәясе: 500-1200 сум
4 апрель Ришат Төхвәтуллин концерты
Башлана: 18.30
Билет бәясе: 900-1500 сум
9 апрель Дилә Нигъмәтуллина концерты
Башлана: 17.00
Билет бәясе: 500-1100 сум

«ПИРАМИДА» МӘДӘНИ-КҮҢЕЛ АЧУ ҮЗӘГЕ

(МӘСКӘҮ УРАМЫ, 3)

7 апрель «Түзә йөрәк» Ильвина концерты
Башлана: 19.00
Билет бәясе: 500-1500 сум

«ШӘҺРИ КАЗАН» РЕДАКЦИЯСЕНЕҢ КҮРГӘЗМӘЛӘР ЗАЛЫ

(ЧИСТАЙ УРАМЫ, 5)

Язучы Марсель Галиевнең «ТЫНЛЫК ДӘШКӘНДӘ» дип аталган фотокүргәзмәсе
Ачылыш: 7 апрель, 13.00дә
Керү иректе (эш көннәрендә).

5+

Шамил Абдюшев фотолары

Камал театры үз тамашачыларын сәхнә артына сәяхәткә чакырды. «Дәрсе гыйбрәттер театр ...» дип аталган проект баш режиссер Фәрит Бикчәнтәев белән театр тәнкыйтьчесе Нияз Игъламов идеясе буенча тормышка ашырылды, режиссеры – Илгиз Зәйниев. Текст авторы – шагыйрь Рүзәл Мөхәммәтшин. Тамашачылар сәхнә артын да, тамаша залын да, театрның башка урыннарын да күрә ала.

Театрга сәяхәткә

Сәяхәт театр тарихы белән таныштырудан башланып китә. Юлдашлар Алмаз Гәрәев белән Ришат Әхмәдуллин театрның үткән юлын күздән кичерергә ярдәм итәләр. 1906 елның 5 маенда киң җәмәгатьчелек өчен беренче спектакль уйнала. Ул 22 декабрьдә кабатлап күрсәтелә һәм театрның туган көне булып тарихка кереп кала. 1907 елда Мәскәүдә «Сәйяр» труппасы артистлары Ильяс Ашказарскийны театрдан куалар. Алмаз Сабирҗанов, Эмиль Талипов, Фәннүр Мөхәммәтҗанов, Ирек Кашапов, Ләйсән Фәйзуллина тамашачыны узган гасырга алып кайталар.

1932 елда Салих Сәйдәшев (Рамил Вәҗиев) белән Сара Садыйкованың (Гүзәл Гюлвердиева) бер-берсен күрмичә ишек аша гына сөйләшүләре – сәяхәтнең иң кызыклы мизгелләре. Тинчурин, спектакльгә музыка кирәк булгач, Сәйдәшевне бикләп куеп эшләтә. Бу очракта сәхнә алдындагы чокыр аерым бүлмә ролен үти. Сәйдәшев образындагы Йосыф Бикчәнтәев композиторның үзен күз алдына китереп бастыра. Ул Сара Садыйкованы көй язарга мәҗбүр итә.

1937 елда Тинчуриннан сорау алу күренеше аерумча тетрәндерә. Тикшерүченең (Олег Фазылҗанов) төрлечә мәсхәрәләүләренә дә түзә драматург (Фәнис Җиһанша). Ул тикшерүче кәгазенә кул куймый. Аны атарга, дигән хөкем карары чыгарыла һәм 1938 елда үтерелә.

1943 елда театрда «Гроза» спектакле куела. Анда Катерина ролен күренекле артист Фатыйма Ильская уйный. Тәнәфес вакытында почтальон аның кулына телеграмма китереп тоттыра. Улы фронтта һәлак булган. Шулвакыт спектакльне туктатырга, дисәләр дә, ул каршы килә, ахырына кадәр уйнап чыга. Ләйсән Рәхимова Ильскаяның кичерешләрен үз йөрәге аша үткәреп уйный.

Театрның танылган артисты Әзһәр Шакиров Мәскәүдә укыган чорда беренче тапкыр Камал театры спектаклен шунда каравын (1957 елгы декадада), анда СССРның халык артисты Хәлил Әбҗәлиловны күрүе турында журналист (Венера Шакирова) сөйли. 1962 елда яңа гына театрда эшли башлаган Марсель Сәлимҗановны өлкән артистлар Шамуков белән Ильская (Илдус Әхмәтҗанов, Фирая Әкбәрова) бик санларга теләми. Шул чагында яшь режиссерга Хәлил Әбҗәлилов ярдәмгә килә...

Театрга шимбә көннәрендә сәяхәт кылырга мөмкин булачак. Ул 1 сәгать 15 минут дәвам итә. Билет бәяләре – 300 сум.

Люция ХӘБИБУЛЛИНА.

Шәһри КАЗАН
ИНДЕКСЛАР
П2395 (3 тапкыр чыга)
П2430 (пәнҗешәмбе саны)
П2419 (оешмалар өчен)
www.shahrikazan.com

ГАМӘЛГӘ КУЮЧЫ (НӘШЕР ИТҮЧЕ) – «ТАТМЕДИА» АҖ
«ТАТМЕДИА» АҖ ФИЛИАЛЫ ҖИТӘКЧЕСЕ –
БАШ МӨХӘРРИР ГӨЛНАРА ИЛЬЯС кызы САБИРОВА.

© Газетада басылган язмаларны файдалану, шулай ук өзекләр китерү өчен, «ШК» редакциясеннән язмача рөхсәт алу мәҗбүри. Редакциянең фикере авторларның фикере белән авазлаш булмаска да мөмкин. Редакциянең рәсми оешмаларда юллаучы булып йөрү мөмкинлеге юк. Кульязмалар рецензияләнми һәм кире кайтарылмый. Реклама һәм игъланнардагы мәгълүматларның дөреслеге өчен аны бирүчеләр үзләре җаваплы.

РЕКЛАМА ХЕЗМӘТЕ
Тел: (843) 562-50-12,

ХАТЛАР БҮЛЕГЕ
Тел: (843). 562-50-03,
E-mail: shahri-kazan@tatmedia.com

НӘШРИЯТ
«Татмедиа» АҖ
420097, Казан, Академия ур., 2

16+
Сатудагы бәясе иректе

Бу санның тиражы – 1668. Гомуми тираж – 6338.
Республика матбугат һәм массакүләм коммуникацияләр агентлыгы ярдәме белән чыгарыла.
Заказ 695. Газета Элемтә, мәгълүмати технологияләр һәм массакүләм коммуникацияләр өлкәсендә күзәтчелек итү буенча Федераль хезмәттә (Роскомнадзор). 2012 елның 27 августында ПИ №ФС77-50970 нче теркәлү таныклыгы алды. Газета атнага 3 тапкыр – сишәмбе, пәнҗешәмбе һәм җомга көннәрендә чыга. График буенча бу санга 17 сәгатьтә кул куелырга тиеш. Кул куелды – 17 сәгатьтә.

РЕДАКЦИЯ АДРЕСЫ
420066, Казан,
Чистай ур., 5 нче йорт
Тел.: (843). 562-50-12,
факс: (843). 562-50-07

БАСМАХАНӘ
420066, Казан, Декабристлар ур., 2 нче йорт.
«ТАТМЕДИА» АҖ филиалы «Идел-Пресс» полиграфия-нәшрият комплексы